

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЗАОЧНОЇ ТА
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН
ТА МАРКЕТИНГУ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
Освітнього ступеня «бакалавр»

на тему: **«ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ
СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В
РАМКАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ»**

Виконала: студентка 4 курсу, групи Мев-51
Спеціальності 292 “Міжнародні економічні відносини”
(шифр і назва)

Зурабова-Бедінадзе М.-Л.Г.
(Прізвище та ініціали)

Керівник Хірівський Р.П.
(Прізвище та ініціали)
Рецензент: Кучер Л.Ю.
(Прізвище та ініціали)

ДУБЛЯНИ 2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЗАОЧНОЇ ТА
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН
ТА МАРКЕТИНГУ

Освітній ступінь «бакалавр»

Спеціальність 292 “Міжнародні економічні відносини”

(шифр і назва напрямку підготовки, спеціальності)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Зав. кафедри _____

(підпис)

к.е.н., доцент Линдюк А.О.

(звання, ступінь, прізвище та ініціали)

« ____ » _____ 2023 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТКИ

Зурабової-Бедінадзе Марти-Любові Гарріївни

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи **“Перспективні напрямки вдосконалення стратегії економічного розвитку України в рамках євроінтеграції”**.

Керівник проекту (роботи) Хірівський Роман Петрович к.е.н., доцент
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Затверджені наказом ЛНАУ від “ 30 ” грудня 2022 р. № 452/к-с

2. Строк подання студентом проекту (роботи) до “24” березня 2023 року

3. Вихідні дані до проекту (роботи) спеціальна література, нормативно-правові акти, матеріали Державної служби статистики України, матеріали Департаменту АПК Львівської ЛОДА.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити). Вступ. 1. Теоретико-методологічні засади формування стратегії економічного розвитку. 1.1. Економічний розвиток як результат еволюції економічної системи. 1.2. Формування стратегії економічного розвитку держави у рамках інтеграційних процесів. 1.3. Методологія оцінювання економічної ефективності стратегій. 2. Аналіз та оцінювання стратегій економічного розвитку України. 2.1. Оцінка економічної бази євроінтеграційного курсу України. 2.2. Аналіз впливу Угоди про асоціацію між Україною та ЄС на показники економічного розвитку України. 2.3. Аналіз стратегій економічного розвитку України. 3. Перспективні напрямки вдосконалення стратегії соціально-економічного розвитку України. 3.1. Сценарії і стратегії розвитку України в рамках євроінтеграції. 3.2. Перспективні напрямки вдосконалення національної економічної стратегії.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) таблиці, рисунки

6. Дата видачі завдання “30” __12__ 2022 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проекту (роботи)	Строк виконання етапів проекту (роботи)
1.	Опрацювання виданого завдання. Збір та вивчення рекомендованої наукової та навчальної літератури, нормативно-правового забезпечення з обраної теми. Підготовка вибірки даних для написання кваліфікаційної роботи. Написання першого (теоретичного розділу роботи).	30.12.2022-23.01.2023.
2.	Опрацювання фінансової звітності об'єкту дослідження, офіційної статистичної інформації. Написання другого (аналітичного) розділу кваліфікаційної роботи.	24.01.2023-13.02.2023
3.	Здійснення прогностичних розрахунків, розробка проектних рішень щодо покращення досліджуваного напряму діяльності об'єкта кваліфікаційної роботи, відображення практичних рекомендацій, написання третього розділу роботи.	14.02.2023-27.02.2023
4.	Розробка та написання питань з розділу охорони праці. Оформлення кінцевого варіанту роботи, табличних та графічних матеріалів, представлення роботи керівнику та виправлення його зауважень.	28.02.2023-09.03.2023
5.	Кінцеве оформлення кваліфікаційної роботи (здача роботи на рецензування). Здача роботи відповідальній особі для перевірки на плагіат. Виправлення недоліків після проходження перевірки, та (за умови негативного результату) повторна здача для перевірки на наявність плагіату.	10.03.2023-24.03.2023
6.	Попередній захист кваліфікаційної роботи (наявність доповіді та презентаційного матеріалу). Підготовка до захисту при екзаменаційній комісії. Захист	13.04.2023

Студент _____ Зурабова-Бедінадзе М.-Л.Г. _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____ Хірівський Р.П. _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Анотація

Дипломна робота присвячена дослідженню теоретичних та практичних аспектів вдосконалення стратегії економічного розвитку України в рамках євроінтеграції. На основі опрацьованої інформації виявлено економічні передумови євроінтеграції України, проаналізовано вплив дії Угоди про асоціацію між Україною та ЄС на динаміку показників економічного розвитку нашої держави. Виокремлено ключові перспективні блоки здійснення системної економічної інтеграції нашої держави до Європейського Союзу.

Виявлено необхідність адаптації вітчизняних стратегій до нових геополітичних умов, котра значно посилилась із початком повномасштабної агресії Російської Федерації, а також подальшого надання нашій державі статусу кандидата на членство у Європейському Союзі.

У результаті запропоновано двоетапну модель вдосконалення Національної економічної стратегії.

Summary

The thesis is devoted to the study of theoretical and practical aspects of improving the strategy of economic development of Ukraine within the framework of European integration. On the basis of the processed information, the economic prerequisites of Ukraine's European integration were identified, the influence of the Association Agreement between Ukraine and the EU on the dynamics of economic development indicators of our country was analyzed. The key prospective blocks of implementing the systemic economic integration of our country into the European Union are highlighted.

The necessity of adapting domestic strategies to the new geopolitical conditions, which significantly increased with the beginning of the full-scale aggression of the Russian Federation, as well as the subsequent granting of our country the status of a candidate for membership in the European Union, was revealed.

As a result, a two-stage model for improving the National Economic Strategy is proposed.

УДК 621.163:232.021.17:311

Дипломна робота: 88 сторінок текстової частини, 16 рисунків, 13 таблиць, 39 позицій літературних джерел.

Перспективні напрямки вдосконалення стратегії економічного розвитку України в рамках євроінтеграції.

Зурабова-Бедінадзе М.-Л. Г. - Кваліфікаційна робота. Кафедра міжнародних економічних відносин та маркетингу. - Дубляни, Львівський НУП, 2023.

Дипломна робота розкриває актуальні аспекти удосконалення механізму формування та реалізації національної економічної стратегії України із врахуванням євроінтеграційного курсу України.

У першому розділі розкрита економічна суть, сучасні теоретичні та методичні засади формування стратегії економічного розвитку.

У другому розділі подано детальну оцінку економічної бази євроінтеграційного курсу України. Проаналізовано прогрес виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за трьома ключовими групами відповідальних органів влади а також у розрізі 24-х ключових сфер економіки. Досліджено рівень відповідності нашої держави Маастрихтським критеріям. Проаналізовано динаміку як номінальних так і реальних показників функціонування економіки нашої держави за період після підписання угоди про асоціацію України та Європейського Союзу, зокрема: обсягу ВВП, структури зведених національних рахунків держави, обсягу прямих іноземних інвестицій.

У третьому розділі подано перспективні напрямки вдосконалення національної економічної стратегії України із врахуванням повномасштабної збройної агресії Російської Федерації а також – набуття Україною статусу кандидата на членство у ЄС. Запропоновано двоетапну модель вдосконалення Національної економічної стратегії України.

На основі опрацювання теоретичного та практичного матеріалів зроблені відповідні висновки та подано конкретні пропозиції.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ.....	10
1.1. Економічний розвиток як результат еволюції економічної системи....	10
1.2. Формування стратегії економічного розвитку держави у рамках інтеграційних процесів.....	18
1.3. Методологія оцінювання економічної ефективності стратегій.....	25
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНЮВАННЯ СТРАТЕГІЙ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ.....	34
2.1. Оцінка економічної бази євроінтеграційного курсу України.....	34
2.2. Аналіз впливу Угоди про асоціацію між Україною та ЄС на показники економічного розвитку України.....	40
2.3. Аналіз стратегій економічного розвитку України.....	56
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СТРАТЕГІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ.....	66
3.1. Сценарії і стратегії розвитку України в рамках євроінтеграції.....	66
3.2. Перспективні напрямки вдосконалення національної економічної стратегії.....	75
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	85

ВСТУП

Актуальність дослідження. Необхідність пошуку перспективних напрямів вдосконалення стратегії економічного розвитку нашої держави визначається насамперед наявністю у неї значного ресурсного потенціалу, котрий забезпечує можливості для сталого розвитку економіки: держава знаходиться на перетині панєвропейських магістралей, володіє значними земельними ресурсами, котрі доповнюються наявністю високоосвіченого населення. Окрім цього, в Україні розміщено конкурентоздатні підприємства металургійної галузі, сфери обробної промисловості та високотехнологічна ракетно-космічна галузь.

Держава межує із державами Європейського Союзу, завдяки виходу до акваторії Чорного моря має прямий доступ до ринків Близького Сходу, котрі динамічно розвиваються. Завдяки сукупності вказаних факторів Україна здатна у перспективі вийти на провідну роль у світовій економіці.

Із моменту здобуття Україною незалежності, наша держава лише частково реалізувала власний потенціал. У зв'язку із відсутністю довготермінових стратегій, недоліками інституційної бази, давніми політичними розбіжностями та широким розповсюдженням так званої тіньової економіки уряд держави зустрічався із труднощами реалізації навіть найбільш перспективних реформ.

Повномасштабне військове вторгнення Російської Федерації в Україні вимагає радикального перегляду підходів щодо формування політики в сфері державного регулювання економіки і пошуку нових, більш ефективних методів управління державою.

Ключовими викликами сьогодення для вітчизняної економіки стали падіння рівня виробництва, зростання числа безробітних, послаблення фінансової стійкості та загроза валютній стабільності.

Проте, навіть в умовах повномасштабних військових дій, котрі охоплюють значну частину державної території, Україна завдяки власному

географічному положенню, значним природним ресурсам та людському капіталу, має оптимальний потенціал для реалізації переваг глобалізації і євроінтеграції. На жаль, недосконалість інституційних структур на фоні браку чіткої довгострокової стратегії соціально-економічного розвитку значно знижують темпи та масштаби модернізації економіки у час, коли державі необхідно максимально швидко адаптувати вітчизняну економіку до європейського інституційного середовища. Саме тому питання вдосконалення національної економічної стратегії в рамках європейської інтеграції набули значної актуальності і потребують ґрунтовних наукових досліджень.

Дослідженню особливостей національних стратегій економічного розвитку держав присвячено праці провідних вітчизняних дослідників, зокрема В. Базилевича [1], С. Бестужевої [3], А. Бойка [4], А. Веселовського [6], О. Дмитренка [9], Я. Жаліла [12], К. Каймашнікової [14] й ін.

Науковим підходам до формування і вдосконалення стратегії соціально-економічного розвитку України у рамках євроінтеграції присвячено публікації А. Батаренко [2], М. Бондарця [5], В. Гавури [7], К. Єлісеєва [11], М. Іванової, Варяниченко О.В. [13] та ін.

Мета дипломного дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні, виробленні науково-методичних засад та практичних пропозицій, спрямованих на удосконалення механізму формування та реалізації національної економічної стратегії України із врахуванням євроінтеграційного курсу України.

Для досягнення зазначеної мети нами визначено та вирішено наступні завдання:

1. досліджено сутність економічного розвитку у розрізі еволюції економічної системи;
2. оцінено економічне підґрунтя євроінтеграційного курсу нашої держави;
3. проведено порівняльний аналіз економічного розвитку України в

період до та після підписання угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом;

4. Проаналізовано національну економічну стратегію України та запропоновано двоетапну модель її вдосконалення;

Об'єктом дослідження є організація та реалізація процесу вдосконалення стратегії економічного розвитку України у рамках євроінтеграції.

Інформаційною базою дослідження є фундаментальні праці вітчизняних та закордонних економістів у сфері економічної теорії із питань формування та реалізації стратегії економічного розвитку держави, законодавча база в контексті реалізації Стратегії європейської інтеграції нашої держави, періодичні і монографічні видання, матеріали міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій, котрі розкривають сутність й особливості реалізації стратегії економічного розвитку України у рамках євроінтеграції, а також офіційні матеріали ДССУ й міжнародних організацій.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ.

1.1. Економічний розвиток як результат еволюції економічної системи.

Проблема економічного росту будь-якої держави є багатоаспектним поняттям, оскільки вона разом із економічною стороною є пов'язаною із забезпеченням соціологічних, політичних, моральних та загальнолюдських аспектів життя громадян. Тому, безсумнівним є твердження, що стабільно зростаюча економіка держави є більш спроможною щодо задоволення зростаючих потреб населення і вирішення різноманітних соціально-економічних проблем як у межах держави, так й на міжнародному рівні. Варто уточнити, що ресурси для забезпечення високих темпів економічного росту значно розширились завдяки розгортанню у середині ХХ ст. науково-технічної революції із її подальшим розвитком та поглибленням.

У той же час, на початку ХХІ століття цивілізований світ зіштовхнувся із значною кількістю старих і нових дилем, що об'єктивно змушує низку науковців замислюватись, наскільки необхідним є подальше економічне зростання (оскільки суспільство вже досягло високого рівня життя), у яких межах, коли воно стане економічно і соціально небезпечним для суспільства [18].

На даний час проблема економічного росту стосується усіх держав, незважаючи від рівня економічного розвитку. Протягом останнього століття досліджувана тема є актуальною для періодичної вітчизняної і закордонної преси. З'являється низка статей, монографій; у посібниках із макроекономіки вказаній проблемі приділено особливу увагу. На рівні окремих країн (як і на міжнародному рівні) затверджено значний перелік документів нормативно-правового характеру, котрі регламентують економічне зростання держави та спрямовані на збереження й охорону природнього середовища. В рамках глобалізації світової економіки значно актуалізувалось питання обмеженості ресурсів, що спричинило нагальність

дослідження вказаної теми як для окремих держав, так й для усієї міжнародної економіки.

Серед закордонних вчених, котрі здійснили визначний внесок у теорію економічного росту, виділяються: Й. Шумпетер, С. Кузнець, Ф. Бордель, Г. Беккер, Т. Шульць, М. Портер. В нашій державі перші теоретичні дослідження проблем економічного розвитку є пов'язаними із дослідженням перспективного планування. У той час же час питання економічного росту була однією із ключових проблем соціально-економічного характеру, адже воно визначало умови трансформації держави у постіндустріальну країну із новітньою матеріально-технічною базою.

Значний внесок у еволюцію теорії економічного розвитку належить М. Ковалевському, Г. Фельдману, М. Кондратьєву. Зокрема, економіко-математична модель, сформована Г. Фельдманом у певній мірі передбачила окремі положення теорії економічного росту, котрі у подальшому були розробленими закордонними науковцями. У той же час, довгі хвилі (цикли) Миколи Кондратьєва й надалі є предметом дослідження плеяди учених-економістів із світовим іменем.

У 1970-1980 роках на території нашої держави у галузях природничих, технічних та гуманітарних наук активізовано дослідження, що присвячені проблематиці інтенсифікації економічного росту на основі науково-технічного прогресу із орієнтацією на його якісні характеристики. У той же час було розроблено економіко-математичну модель росту, досліджено регіональні господарські зв'язки та відповідні відтворювальні процеси, котрі визначають рівень зростання й розвитку економіки [17]. Дослідження проблем і умов розвитку теорії економічного триває й на даний час.

Показники темпів та якості економічного росту перебувають у залежності від низки зовнішньополітичних і зовнішньоекономічних факторів. Але, сам факт економічного росту не має бути самоціллю громадянського суспільства, оскільки він має супроводжуватися ростом

рівня та якості життя населення держави, зниженням показників диференціації доходів у суспільстві (у т.ч. - відповідно до “кривої Лоренца”), впровадженням структурної модернізації національної економіки. Таким чином, завданням громадянського суспільства, окрім економічного зростання, є сталий соціально-економічний розвиток.

Як було вказано у попередньому матеріалі, протягом усього ХХ-го століття економічний розвиток держави ототожнювався вченими із її економічним ростом, і його суть трактувалась як зростання показників ВВП чи середньодушового доходу. Перші тенденції до зміни вказаного підходу з'явилися у зв'язку із неоднозначним досвідом розвитку колишніх колоній великих метрополій, оскільки у 1950-1960 роках більшість із них демонстрували високі темпи зростання валового внутрішнього продукту й середньодушового доходу, проте рівень життя населення залишався стабільно низьким. Таким чином, досвід держав, котрі розвиваються, надав змогу оцінити невірність підходу до ототожнення показників економічного розвитку держави та її економічного росту [25].

Варто уточнити, що формування передумов для економічного розвитку держави передбачає реалізацію структурних перетворень національних економік, трансформацію структури споживання, котра полягає у зниженні частки видатків на продовольство. Зокрема, сам економічний розвиток переважна більшість науковців визначає як процес, у рамках котрого упродовж тривалого часу фіксують зростання показників реального середньодушового доходу населення держави при умові одночасного дотримання двох ключових умов: зниження або збереження незмінною кількості осіб, котрі живуть поза межею бідності, зниження або збереження показника нерівності у розподілі доходів населення держави.

Вказаний підхід до проблематики економічного розвитку демонструє тенденцію до зміщення акцентів у процесі економічного зростання держави на боротьбу з нерівністю, бідністю населення, безробіттям та підвищенні якості життя населення держави.

Таким чином, варто узагальнити, що проблеми економічного зростання є важливими як для економіки держави загалом, так й для окремого громадянина, яка проживає в даній державі.

Темпи розвитку світової економіки можна охарактеризувати наступними аспектами:

1. процес глобалізації сприяє об'єднанню національних економік у єдину загальносвітову систему, він також стандартизує структурні елементи економік відповідно вимог транснаціоналізації, забезпечуючи зростання динамізму міжнародних економічних відносин;

2. зростає розрив у рівні розвитку найбільш розвинених і найбільш розвинутих держав, зростає відмінність соціально-економічного розвитку у межах різних груп держав [22].

Також зауважимо, що процес динамічного глобального економічного розвитку визначає і обґрунтовує необхідність трансформації й модернізації національної стратегії розвитку держави із врахуванням не лише національних традицій та особливостей соціально-економічних відносин й ринкових механізмів, але і глобального, світового ринку.

У економіці вільного ринку держава не грає абсолютно жодної ролі у розподілі власних ресурсів. Усі рішення із розподілу ресурсів та товарів є у компетенції виключно домашніх господарств і різного роду приватних підприємств (фірм) на відповідних ринках. Ціна на той або інший товар встановлюється із врахуванням попиту і пропозиції, при цьому вона є ключовим індикатором (інструментом) усунення надлишку чи дефіциту товару чи послуги. Також вартість визначає і те, для кого саме здійснюється виробництво певної речі.

Протилежною до ринкової є командна економіка, у котрій усі рішення щодо виробництва, споживання і розподілу приймаються виключно державою.

Вагоме місце в усіх системах відведене так званій “змішаній” економіці, котра ґрунтується на приватній формі власності й системі

вільних ринків, проте, незважаючи на це, уряд держави має переважну роль. У даному випадку державна політика зазвичай є направленою абсолютно на усі соціально-економічні напрямки: зокрема - зниження безробіття та боротьбу із інфляцією. Вказана політика у більшості випадків здійснюється за допомогою двох можливих шляхів:

1. кредитно-грошової політики;
2. податково-бюджетної політики.

У першому випадку держава є зобов'язаною знизити обсяг закупівель та підвищити податки. Це, у свою чергу, досить значною мірою вплине на обсяг споживання. Наступний варіант є актуальним та стимулюючим у період криз чи спаду, проте, як у випадку із подоланням інфляції - і стимулюючим. У цьому випадку держава знижує податкову ставку та збільшує обсяг закупівель, що сприяє збільшенню сукупного попиту.

У окремих державах зберіглась так звана традиційна система, котра, виходячи з її назви, базується на вже сформованих століттями традиціях, котрі є ключовими у питаннях розподілу наданих послуг. Повний перелік благ, їхній розподіл та технологія ґрунтуються лише на місцевих звичаях, а роль членів суспільства базується з кастовій приналежності та спадковості. Наведений тип розподілу в даний час зберігається виключно у слаборозвинених державах із низьким розвитком науково-технічного прогресу [5].

Динамічний розвиток міжнародних економічних відносин спровокував посилення взаємодії і співпраці держав і регіонів. У кінці ХХ століття відбулись значні зміни у міжнародних економічних відносинах, сутність котрих проявлялась у динамічному розвитку глобалізаційних процесів та посиленні трансконтинентальних потоків товарів, послуг і фінансів. Варто зазначити, що глобалізація є сучасною стадією розвитку міжнародних економічних відносин, результатом трансформації суспільства із індустріального у постіндустріальне, усе більше впливаючи на формування стратегії розвитку держави та регіону.

Таким чином, наприкінці минулого століття у термінології провідних світових учених-економістів з'явилося поняття “глобалізація”, що обумовлено інтернаціоналізацією міжнародних економічних відносин, а характерними ознаками процесу глобалізації вважаємо наступні:

1. вихід поза межі індустріалізації, новітній постіндустріальний період розвитку міжнародних економічних відносин;
2. об'єднання зусиль держав і глобальне осмислення проблем політичного, економічного, соціального і культурного плану;
3. еволюція умов існування суспільства у напрямку економічної і інформаційної інтегрованості, рівності народів і рас, загального панування миру на планеті, тобто - людства, «інтегрованого в одне ціле» (згідно вчення В. І. Вернадського) [7];
4. зростання загального доходу держав, обсягів міжнародної торгівлі, іноземних інвестицій, виробництва і споживання;
5. економічний ріст найменш заможних держав, інтелектуалізація суспільства й економіки.

Дослідження сутності, причин і наслідків глобалізаційних процесів стало ключовою темою економічних досліджень кінця ХХ - початку ХХІ століття. Зокрема, плеяда американських науковців (Д. Хелд, Д. Гольдблатт, Е. Макгрю та Дж. Перратоном), котрі є провідними дослідниками питання глобальних трансформацій, сформулювали наступне визначення поняття “глобалізація”: “...є процесом (чи сукупністю процесів), котрий втілює у собі динамічну трансформацію просторової організації соціальних відносин і взаємодій, котрі вимірюються при допомозі показників їхньої протяжності, інтенсивності, швидкості та впливу, що, у свою чергу, породжує міжконтинентальні і міжрегіональні потоки чи структури активності взаємодій і проявів влади” [8].

Відповідно до твердження П. Ратленда, економічний вимір процесів глобалізації має такі ключові ознаки:

1. еволюцію у інформаційних технологіях;

2. економічну революцію (стимуляцію політики економічного росту);
3. регіоналізацію світової економіки;
4. поляризацію економіки.

У зв'язку із цим, науковці вважають доцільним, що еволюція глобалізаційних процесів сприяє посиленню інтернаціоналізації, регіоналізації і транснаціоналізації, оскільки створюються нові регіональні структури, котрі покликані сприяти нарощенню обсягів виробництва та торгівлі між державами, формуванню преференцій і зниженню бар'єрів в торговельно-економічній діяльності держав.

Однією із тенденцій розвитку глобалізації міжнародних економічних відносин є формування глобального органу (або органів) управління, котрий здійснюватиме контроль за процесами взаємодії поміж державами й угрупованнями.

Варто зауважити, що т. зв. "глобальний уряд" представлено наступними міжнародними організаціями: Міжнародний валютний фонд, Світовий банк, Всесвітня торгова організація й інші. Одержавши повноваження глобальних регуляторів, вказані структури виконують функції глобального управління, оскільки контролюють і регулюють в основному політичні та економічні (у тому числі - товарно-грошові) відносини між державами.

Досліджуючи сутність і особливості розвитку глобалізаційних процесів в ХХІ столітті, варто зазначити, що глобалізація міжнародних економічних відносин відбувається під сталим впливом глибокої взаємної залежності складових факторів світового господарства, зростаючи в умовах динамічного розвитку інтернаціоналізації виробництва і обміну, подальшої інтенсифікації інтеграційних процесів. У цей же час набуває розвитку процес глобального синтезу у світовому масштабі, котрий є суперечливим за характером, при цьому охоплюючи усі держави світу.

Ключовим центром динамічної рівноваги за умов функціонування ринкової економіки на поточному етапі розвитку глобалізаційних процесів

є, першочергово, задоволення базових потреб людини. За цих умов ключовим механізмом досягнення ринкової рівноваги вважається рівновага поміж платоспроможним попитом громадян держави і пропозицією. В даному випадку попит та пропозиція розглядаються не тільки з позиції обмеженого локального ринку, але і в глобальному вимірі [22].

Групування і функціонування підприємств усіх галузей національного господарства, що функціонують на певній території і фінансові результати їхньої господарської діяльності формують економічний ресурсний потенціал певного регіону, оскільки рівень його соціально-економічного розвитку є одним із ключових показників рівня економічного росту держави, гармонійний соціально-економічний розвиток регіонів котрої є одним із її ключових завдань. Як вказано Л. Г. Руденком, С. А. Лісовським та Є. О. Маруняком, реалізація стратегії економічного розвитку регіону полягає у системі заходів, котрі спрямовані на реалізацію довготермінових завдань, результатом котрих є соціально-економічний розвиток держави із урахуванням оптимальної участі регіонів у вирішенні вказаних завдань, котрі визначаються реальними передумовами і обмеженнями їхнього розвитку [23].

Таким чином, можемо узагальнити, що формування системи ефективного контролю на національному, регіональному і глобальному рівнях є пріоритетною задачею сучасних глобальних гравців, тобто - держав і міжнародних угруповань. У цей же час інструментом протидії заради забезпечення соціально-економічної безпеки розвитку суспільства є стратегії безпеки та антикризові стратегії, оскільки неможливо здійснювати глобальне управління без чітко сформульованих тактичних та стратегічних цілей і програми їхнього досягнення. Ключова роль у сучасних міжнародних економічних відносинах наділяється національним стратегіям розвитку, а також міжнародним, регіональним, глобальним стратегіям, сутність і значення котрих розкриємо у наступних розділах роботи.

1.2. Формування стратегії економічного розвитку держави у рамках інтеграційних процесів.

Формування стратегії економічного розвитку держави здійснюють у відповідності до можливостей держави, наявного на момент формування ресурсного потенціалу й чинників зовнішнього (міжнародного) середовища. У науковій літературі сутність стратегії економічного розвитку держави трактується як економічна політика держави, котра проектується на тривалий термін і передбачає досягнення ключової мети - забезпечення умов сталого соціально-економічного розвитку держави.

Вказана стратегія включає переважно довгострокові, найбільш принципові та пріоритетні плани держави, завдання її уряду відносно обсягів та структури виробництва, величини надходжень і витрат бюджету, структури податків, індексу цін, обсягу капіталовкладень, заходів щодо соціального захисту населення [14]. У більшості випадків стратегії економічного розвитку держави формалізуються у вигляді програми дій, котра передбачена урядом і є ключовим документом довготермінового розвитку держави, в котрому основна увага приділена базовим пріоритетним напрямкам модернізації її економіки на період 5-10 років. Формування цілей, шляхів їхнього досягнення й очікування запланованих результатів в майбутньому зумовило розвиток стратегічного планування і управління. На даний час діють численні підходи до розкриття поняття «стратегія розвитку підприємства», найбільш уживаною є ідентифікація стратегії як:

1. набору правил діяльності підприємства;
2. системи заходів (чи плану) для досягнення означеної мети;
3. способу досягнення конкурентних переваг чи залучення нових клієнтів;
4. сукупності перспективних орієнтирів;
5. програми послідовних дій;
6. позиції компанії на ринку й ін.

Зауважимо, що дослідженню суті економічної стратегії присвячено праці провідних економістів-науковців. Проаналізувавши найбільш розповсюджені трактування вказаної економічної категорії, нами побудовано таблицю 1.1.

Таблиця 1.1. - Систематизація наукових підходів щодо трактування сутності економічної стратегії

Автор	Характеристика
Г. Савенко [24]	Стратегією підприємства є систематичний перспективний розвиток середовища і підприємництва, котрий включає формування місії, довготермінових цілей та шляхів й правил прийняття рішень задля максимально ефективного реалізації стратегічного ресурсного потенціалу, переваг та можливостей, зниження вагомості слабких сторін і захист від загрозливих чинників зовнішнього середовища з метою зростання прибутковості у майбутньому
Д. Куїнн [31]	Ефективна стратегія розвитку повинна містити у собі наступні найважливіші елементи: 1. ключові цілі (чи завдання) діяльності; 2. найбільш вагомі елементи політики, котрі направляють чи обмежують напрямки діяльності; 3. послідовність основних заходів (чи програму), спрямованих на досягнення запланованих цілей, що не виходять за рамки обраної політики
А. Чандлер [30]	Стратегія є визначенням основних довготермінових цілей та завдань господарства і формування курсу дій і розподілу ресурсів, котрі є необхідними для досягнення вказаних цілей. У відповідності до стратегії визначається структура. Завданням стратегії є визначення довгострокових цілей підприємства, планування дій та розміщення необхідних для виконання поставлених завдань ресурсів.
М. Мескон [32]	Стратегія є детальним всебічним комплексним планом, призначеним для забезпечення здійснення місії організації і досягнення поставлених цілей
І. Ансофф [29]	За власною суттю стратегія є набором правил для прийняття рішень, котрими організація керується протягом власної діяльності
Портер М. [33]	Конкурентна стратегія є таким видом стратегії, на основі котрої підприємство здатне вести конкурентну боротьбу й котра визначає цілі і засоби їхнього досягнення

Здійснивши аналіз визначень, наведених у таблиці 1.1, ми сформулювали власне визначення суті соціально-економічної категорії “стратегія економічного та соціального розвитку”. На нашу думку, вона полягає у розробці довгострокового плану, котрий складається із комплексу взаємопов’язаних послідовних дій і розробляється з метою досягнення стратегічної мети, котра відповідає пріоритетам підприємства, певної організації чи держави і є базою для їхнього ефективного функціонування та подальшого розвитку. Основним результатом упровадження стратегії є саме соціально-економічний розвиток, а вона у власну чергу є базовим інструментом забезпечення вказаного розвитку суспільства.

Типи стратегій у залежності від об’єкту призначення подано на рисунку 1.1.

Рис. 1.1. Типи стратегій у залежності від об’єкту призначення.

При такій різноманітності завдань, вирішення котрих є необхідним для створення перелічених умов економічного зростання, найбільш

важливими вважаємо питання переліку, обсягу і гарантованої затребуваності запланованого до випуску продукту, оскільки вони задають кінцеві результати ефективної реалізації кінцевої мети стратегії соціально-економічного розвитку держави [5].

Таким чином, стратегія економічного розвитку держави є планом трансформації народогосподарського комплексу держави, в котрому вказано, реалізація яких саме заходів у найближчій перспективі дозволить виробництво конкретної продукції визначеної якості. При цьому, усі інші умови, вибрані із застосуванням даного алгоритму, теж є тісно пов'язаними поміж собою й представляють елементи виробничого ланцюжка, що включає: сировину - матеріали - процес виробництва - готову продукцію - споживача, при цьому ефективно працюючи лише за умови налагодженої транспортної інфраструктури, за кредитно-грошової політики і кадрового забезпечення, котрі стимулюватимуть виробничу сферу.

Варто зазначити, що обґрунтувати певний вибір стратегії розвитку можливо лише при допомозі існуючих і апробованих на практиці соціально-економічних законів, оскільки описувані ними процеси протікають по чітко окреслених алгоритмах й призводять до прогнозованого результату.

Особливістю сучасного світового ринку є те, що попри загальне вирівнювання міжнародного рівня якості продукції, котра виробляється, споживачі стають усе більше звертати акцент не лише на марці, що характерно для кінця ХХ-го століття, але й на параметри продукції та ціну на неї. Поєднання показників ціни та якості виробленого продукту, підкоряючись законам торгової конкуренції, усе більше впливає на ринки збуту, виводячи їх із стійкого стану.

У контексті проведеного дослідження нами також розглянуто систему взаємопов'язаних перетворень, котра є необхідною для формування обраних за пропонованими алгоритмами умов успішного розвитку економіки держави.

Важливим та незаперечним є чинник держави у ході реалізації плану

переведення економіки держави на модель ефективного розвитку шляхом активізації процесів впровадження результатів фундаментальних та пошукових досліджень, з метою визначення цілей й завдань розвитку. Також необхідно відзначити роль державної влади, що є визначальною у процесі визначення пріоритету галузей та обсягів їхнього фінансування, реалізації структурних перетворень у сфері економіки, модернізації транспортної інфраструктури, організації кадрового забезпечення та ін. Окрім цього, спроба перекладення відповідальності за трансформацію виробничого сектору економіки із держави на сферу бізнесу привела до істотної деградації міжгалузевих та внутрішньогосподарських зв'язків, падіння обсягу ВВП й, як результат, до значного зростання прив'язки національної грошової одиниці держав до цін на вуглеводневу сировину, видобуту на їх території.

Рівень участі бізнесу у соціальному житті держави теж не повністю відповідає запитам й проблемам суспільства, здійснюючи його розшарування й ріст соціальної напруженості внаслідок незадоволеності виконанням соціальними інститутами поставлених завдань. Саме тому усе більшого значення набуває відповідальна регулююча роль державних інститутів у діяльності всього господарського комплексу держави, у побудові взаємовигідних та соціально орієнтованих відносин із бізнесом. Саме місією держави повинна бути регуляція ключових соціально-економічних процесів, що пов'язані із періодом економічних перетворень, що відбуваються у державі [18].

З метою реалізації стратегічних завдань, що постають перед сферою економіки, ключовим є питання формування інститутів довготермінового планування із врахуванням структурних форм сучасних міжнародних економічних відносин. Ліквідація необхідних елементів державного планування у економіці приводить до неможливості гармонійного й взаємопов'язаного розвитку окремих галузей та усього народногосподарського комплексу держави. З метою досягнення

визначених цілей економічного розвитку необхідно провадити системні та структурні зміни у органах державного управління і у моделі функціонування промислового комплексу держави із введенням раціональних елементів планування.

Формування стратегії економічного розвитку у період рецесії чи стагнації економіки неодмінно повинно базуватися на передових досягненнях фундаментальної та прикладної науки, оскільки тільки у цьому випадку забезпечується найбільший ріст ефективності процесів промислового виробництва та якості продукції, що має попит на ринку. Неодмінною умовою досягнення поставленої мети є відповідне фінансування фундаментальної і прикладної науково-дослідної діяльності, що пов'язана із упровадженням її результатів у подальше виробництво. Як наслідок, завдяки упровадженню новітніх технологій, реалізується випуск конкурентоздатної продукції, котра не поступається чи перевищує за сукупністю характеристик, властивостей чи якістю аналогічні вітчизняні та закордонні зразки. Вказана продукція дозволяє швидко прискорити зростання економічних показників держави й забезпечити її стабільний розвиток у майбутньому.

Як вказано вище, завдання формування переліку пріоритетної продукції, котра пропонуватиметься до випуску, є одним із ключових, оскільки ставить кінцеву мету розвитку виробничого сектору економіки держави. Незалежно від структури та особливостей поставлених завдань, кожен із зразків виготовленої продукції є можливим завдяки діяльності конкретної галузі чи група галузей, що пов'язані між собою виробничими циклами. Таким чином, віддаючи пріоритет певним видам продукції, стратегія розвитку визначає й пріоритет галузі, котра їх виробляє. Саме тому наведений алгоритм розглядає прив'язку вибору пріоритетної галузі згідно пропонованих вимог до пріоритетного продукту, відповідність котрим здатна забезпечити технологічну модернізацію самої галузі і залучить до цих процесів максимальне число суміжних галузей народногосподарського

комплексу держави [4].

Таким чином, обрана у якості пріоритетної, вказана продукція зобов'язана відповідати наступним ключовим вимогам:

1. висока конкурентоспроможність, наявність нових властивостей, характеристик чи можливостей;
2. висока технологічність, адаптивність до сучасних наукових та технологічних відкриттів й розробок;
3. актуальність протягом життєвого циклу, що триватиме значний проміжок часу;
4. затребуваність у інтересах господарської діяльності і розвитку регіону, сектора і галузі народогосподарського комплексу держави;
5. формування виробничої та міжгалузевої кооперації із значною кількістю суміжних галузей економіки при випуску готової продукції.

Процес систематичного переоснащення підприємств під випуск продукції, котра у переліку є пріоритетною, здатен забезпечити максимальне охоплення галузей усього виробничого сектору економіки держави. У якості прикладу обрання шляху стратегічного розвитку держави варто описати шлях індустріально розвинених держав (ФРН, Японії, Великобританії, Сполучених Штатів Америки й ін.). У цих державах, як і у всьому світі, до високотехнологічних та найбільш наукомістких галузей відноситься атомна, електронна, автомобіле- і авіабудівна галузі, енергетика, космічна галузь та деякі інші. В процесі вибору пріоритетних галузей, у якості ключового чинника вибору стратегії економічного розвитку, необхідно враховувати фактор залученості виробленої продукції певної галузі у подальшій економічній діяльності.

Поданий алгоритм формування стратегії економічного розвитку держави, опираючись на загальносвітову практику модернізації виробничої сфери, надає можливість сформувати “гнучке” високотехнологічне промислове виробництво, котре буде високоадаптивним та у майбутньому забезпечить стійке зростання економіки та оперативну реакцію на

непередбачувані виклики глобалізованої міжнародної економіки.

1.3. Методологія оцінювання економічної ефективності стратегій.

У сучасних умовах, котрі характеризуються відкритістю і глобалізацією міжнародних економічних відносин, конкурентоздатність є ключовим завданням економічної політики більшості розвинених держав. Як демонструють результати аналізу науково-практичних розробок у сфері дослідження ефективності стратегічного менеджменту, вказаний етап планового процесу є найменш придатним до уніфікації. Це зумовлено наступними причинами [7]:

1. При розробці стратегій для кожної конкретної держави враховуються її специфічні умови, тож в силу цього стратегії є похідними від особливостей країни;

2. Вплив на розвиток будь-якої держави унікального поєднання факторів зовнішнього і внутрішнього середовища, котрі здатні змінити ефективність реалізації визначеної стратегії. Саме тому, основні передумови і фактори успіху функціонування й розвитку соціально-економічної системи держави необхідно аналізувати не лише у межах держави, а й поза ними. У сучасних умовах ефективність стратегії держави перебуває у залежності від адаптованості до політичних, економічних, соціальних, технологічних і культурних чинників;

3. Відсутність єдиного горизонту планування, котрий має велике методологічне значення. Переважно, період планування зобов'язаний враховувати, окрім циклічних коливань економіки, ще й загальні тенденції економічного розвитку;

4. Наявність великої залежності складу і кількості критеріїв, системи показників та нормативів оцінки результативності реалізації стратегії економічного розвитку держави відносно ієрархічного рівня оцінок (у даному випадку - загальнодержавного або світового) і їх призначення (зокрема - влади, бізнесу чи населення) [7].

Світовий досвід функціонування економічних мікро- та макросередовищ демонструє значну затребуваність на усіх рівнях управління (рівень підприємств, державної влади) проведення оцінювання ефективності стратегічного планування соціально-економічного розвитку держави.

При цьому оцінювання ефективності здійснення управлінських рішень у економічній теорії і практиці прийнято із точки зору двох ключових підходів:

1. цільового підходу, згідно котрого здійснюється визначення рівня досягнення цільових показників розвитку і функціонування певної держави (стратегічної ефективності стратегії економічного розвитку держави);

2. витратного підходу, котрий передбачає оцінювання показників використання та перетворення ресурсів у процесі функціонування й розвитку певної держави (тактична чи оперативна ефективність реалізації стратегії економічного розвитку держави).

Виділимо основні елементи стратегічного розвитку економічної системи держави, зокрема:

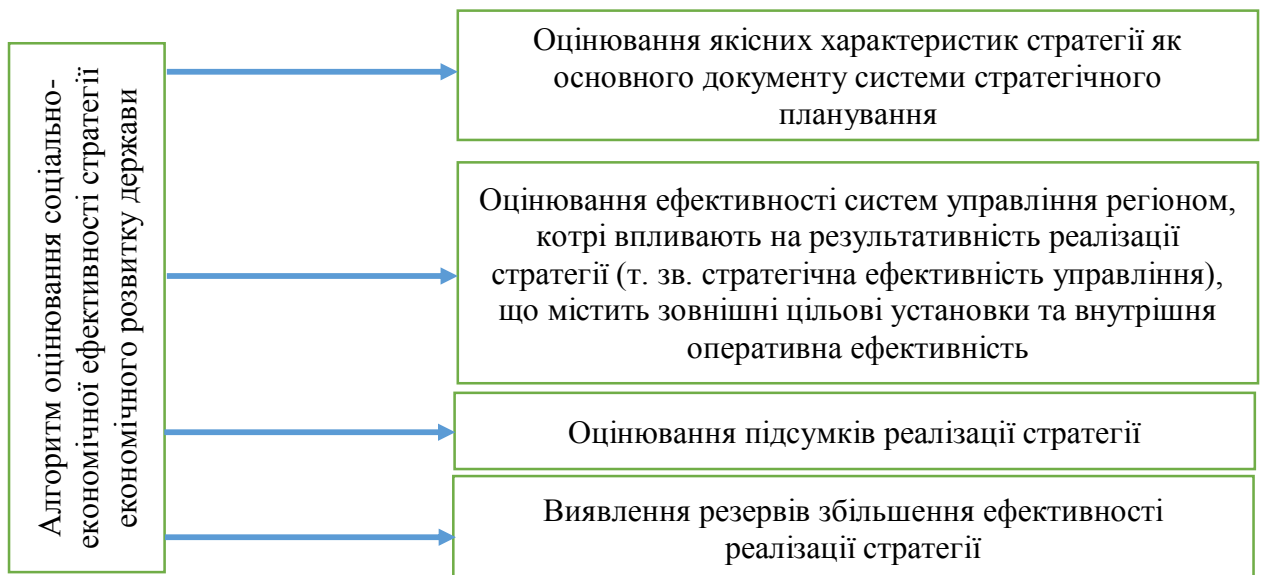
1. систему цілей розвитку держави як науковий прогноз подальшого результату її розвитку;

2. комплекс ресурсів, засобів і методів досягнення бажаних цілей соціально-економічного розвитку держави;

3. систему мотивації і стимулювання економічного розвитку держави [9].

Підсумовуючи, зазначимо, що стратегічна ефективність економічного розвитку держави, відповідно, визначатиметься у першу чергу рівнем наукової обґрунтованості цілей розвитку, відповідністю обраної стратегії її визначеним цілям, а також результативністю сформованої системи мотивації соціально-економічного розвитку держави.

Зауважимо, що оцінка рівня ефективності реалізації стратегії соціально-економічного розвитку держави повинна складатися із наступних етапів (рис. 1.2):

Рис. 1.2. Алгоритм оцінювання соціально-економічної ефективності стратегії економічного розвитку держави [25].

Зокрема, на початковому етапі ключовим є оцінювання якісних параметрів стратегії економічного розвитку держави як документу стратегічного планування, котрий визначає пріоритети, цілі і завдання управління державою.

Важливим є введення поняття “стратегічні параметри розвитку та функціонування соціально-економічної системи держави”. В системі стратегічного планування у групі цільових показників розвитку регіонів необхідно виділити керуючі і керовані параметри, у той час як керуючі параметри визначатимуть характер розвитку системи відповідно до усіх основних аспектів діяльності держави. Модифікація стратегічних параметрів призводитиме до таких наслідків, котрі, із позиції органів управління системою, будуть важливими, суттєвими чи здатні потенційно стати такими.

Саме по собі поняття результативності і значимості різнорідних параметрів у різних системах суттєво різняться, оскільки викликане відмінностями певної внутрішньої структури систем, їх цілей й інтересів, сукупністю певних зовнішніх вимог до якісних характеристик ресурсів та до комплексу зв’язків із зовнішнім середовищем й т.д. Таким чином,

вагомість змін варто оцінювати не у сукупності, а у межах певного інтервалу, при цьому параметри розвитку економічної системи держави можуть переходити у ранг стратегічних у залежності від динамізму умов її функціонування [13].

Також вагомими ознаками стратегічних параметрів необхідно вважати можливість вибору і їхню керованість. Через те, що визначити групу стратегічних параметрів іноді буває важко, показники, котрі характеризують потенціал економічної системи держави, мають займати центральне місце.

У свою чергу, результативність стратегії економічного розвитку держави визначається рівнем обґрунтованості наступних аспектів:

1. концептуального аспекту, котрий характеризує рівень розкриття змісту того, що необхідно робити задля досягнення цілей стратегії;

2. тимчасового аспекту, що визначає терміни реалізації обраної стратегії та визначає алгоритм здійснення функцій менеджменту відносно досягнення цілей стратегії;

3. ресурсного аспекту, котрий визначає, які саме засоби і у якій кількості необхідно використовувати;

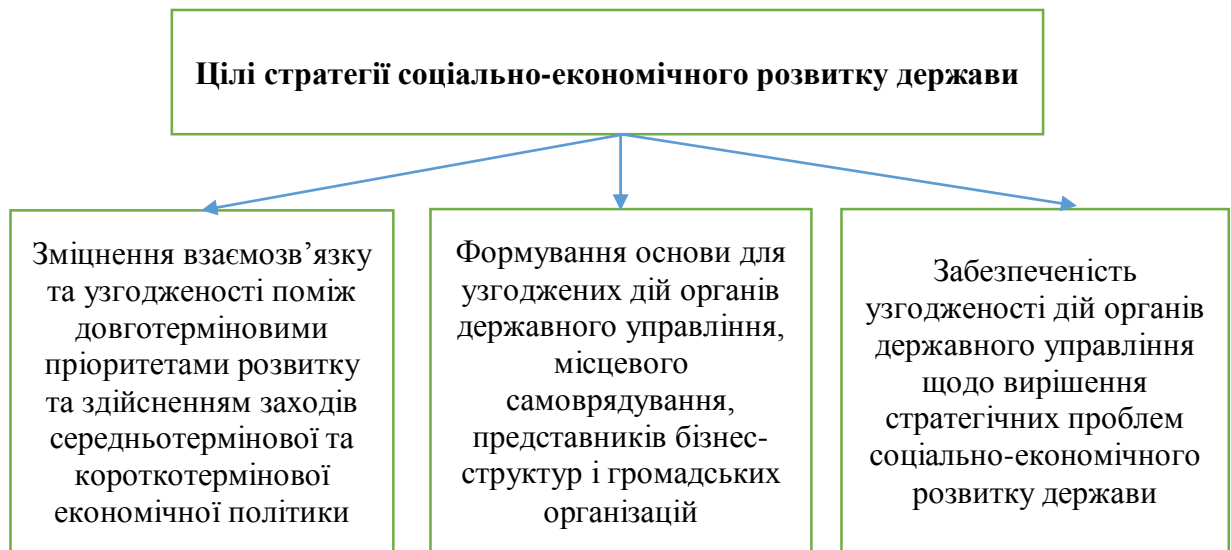
4. технологічного аспекту, котрий визначає шляхи досягнення результатів впровадження стратегії;

5. організаційно-управлінського аспекту, котрий визначає цільову систему управління, котра окреслює способи і методи адаптації об'єкта управління - держави - до постійних змін як усередині держави, так й поза її кордонами.

Таким чином, у якості ключового напрямку реалізації стратегії соціально-економічного розвитку держави переважно обирається зміцнення системи стратегічного управління соціально-економічним розвитком, котре забезпечує покращення збалансованості і комплексності економічного розвитку держави й розміщення продуктивних сил, зміцнення збалансованості зобов'язань органів, які здійснюють державне управління й

їх фінансових можливостей [22].

Стратегію соціально-економічного розвитку держави розробляють для досягнення таких цілей (рис. 1.3):

Рис. 1.3. Цілі стратегії соціально-економічного розвитку держави.

У процесі аналізу результатів реалізації стратегії необхідно оцінити стратегічну (зовнішню) ефективність реалізації стратегії і оперативну (внутрішню) ефективність реалізації стратегії.

Досягнення стратегічної (зовнішньої) ефективності реалізації стратегії економічного розвитку держави надає змогу оцінити місце держави у міжнародних економічних відносинах і її місце у територіальному поділі праці, котрі досягнуті внаслідок реалізації обраної стратегії і передбачає виконання таких етапів:

1. аналіз величини розриву між реальною та бажаною стратегічною позицією держави. При цьому ключовим питанням стратегічного планування вважаємо визначення, якою саме повинна стати держава, виходячи із існуючих і майбутніх умов й цілей її розвитку, та у залежності від зусиль, котрі витрачені на їхню зміну. Характерно, що важливим є оцінювання якості й результатів перехідного процесу із існуючого стану у бажаний (визначення слабких сторін стратегічного потенціалу держави, аналіз заходів, розроблених для їх подолання, визначення рівня виконання

поданих заходів);

2. індикація умов, причин та факторів, котрі чинять перешкоди досягненню бажаних цілей і властивостей економічної системи держави;

3. оцінювання конкурентних переваг держави, одержаних за результатами реалізації стратегії економічного розвитку та оцінка їхньої значимості у процесі досягнення стратегічного успіху;

4. оцінювання рівня реалізації державних інтересів завдяки реалізації стратегії соціально-економічного розвитку держави.

Досягнення оперативної (внутрішньої) ефективності реалізації стратегії регіону демонструє ефективність використання стратегічного потенціалу держави для досягнення визначених стратегічних цілей та завдань її розвитку і передбачає виконання наступних етапів:

1. визначення рівня досягнення стратегічних цілей завдяки порівнянню планових і фактичних результатів, одержаних на певному етапі реалізації стратегії соціально-економічного розвитку держави;

2. оцінювання кількісних показників результативності реалізації стратегії економічного розвитку держави, а ключовими вимогами до кількісних показників є наступні: їхній розрахунок необхідно здійснювати за методиками, котрі прийняті міжнародними організаціями та на базі матеріалів державного статистичного спостереження, котре здійснюється у межах кожної держави;

3. оцінювання якісних показників результативності реалізації стратегії економічного розвитку держави на базі аналітики впливу результатів впровадження стратегії на економічний розвиток держави, об'єднаних у наступні групи: організаційні результати (котрі характеризують поточний стан сфери державного управління), соціально-психологічні результати (котрі характеризують рівень задоволеності населення держави), маркетингові результати (імідж та бренд країни) [14].

Зауважимо, що обрання певних типів критеріїв (економічних, соціальних, екологічних, науково-технічних, ринкових й т.п.), котрі

характеризують певний рівень цілей стратегії соціально-економічного розвитку держави, має відбуватись із огляду на характерні особливості економічної ситуації та наявність відповідної інформаційної бази у країні.

Оцінку ефективності реалізації стратегії соціально-економічного розвитку країни завершують виявленням резервів для її підвищення.

Оцінку ефективності стратегії економічного розвитку держави також здійснюють при допомозі статистичних звітностей та соціологічних опитувань. Об'єктивну оцінку також складають за результатами проведеного аналізу, здійсненого моніторингу реалізації завдань і пріоритетних цілей, котрі визначено стратегією держави.

Відповідно до практики Європейського Союзу, можна використовувати наступні види оцінювання ефективності реалізації стратегії економічного розвитку держави:

1. попереднє оцінювання стартових позицій стратегії: яким саме чином її реалізація здатна вплинути на стан цільової групи та покращити загальну ситуацію у державі;

2. проміжне оцінювання визначених стратегічних й оперативних цілей, заходів відносно їхньої реалізації;

3. завершальне оцінювання, що здійснюється по завершенні реалізації стратегії й спрямоване на оцінку її довготермінового впливу на функціонування цільових груп, стійкості її подальших результатів.

Відповідно до проведеної оцінки, по результатах моніторингу визначають спектр завдань, котрі закладаються у стратегії. Критеріями оцінювання можуть бути різноманітні показники відповідно до наявного на момент оцінювання соціально-економічного розвитку держави, зокрема:

1. показник валового внутрішнього і національного продукту;
2. показник ВВП в розрахунку на 1 жителя;
3. показник доходів й видатків із державного бюджету;
4. число підприємств-суб'єктів підприємницької діяльності, їхня динаміка;

5. чисельність фізичних осіб, котрі зайняті підприємницькою діяльністю;
6. наявність і стан основних засобів;
7. сукупність індексів промислової продукції;
8. сукупність індексів й обсяги продукції аграрного сектору;
9. сукупність індексів проведених будівельних робіт;
10. сукупність індексів обороту у сфері роздрібної торгівлі;
11. чисельність і динаміка населення;
12. комплекс демографічних показників;
13. розмір середньомісячної номінальної й реальної заробітної плати;
14. розмір мінімальної заробітної плати;
15. розмір середньої пенсії;
16. розмір прожиткового мінімуму й ін.

Вказаний стратегічний напрям окремої держави із обраною стратегічною метою дозволяє легко визначити та усунути усі виявлені аспекти стримуючих факторів й негативних наслідків. У подальшому, за умови якісного виконання завдань й досягнення мети стратегії, котре є можливим лише при умові одержання позитивної оцінки результативності самої стратегії, це сприятиме раціональному та виваженому урахуванню усіх аспектів, закладених у самій концепції, стратегії, програмах і державному та регіональних бюджетах [6].

Виведена інтегральна оцінка ефективності реалізації стратегії економічного розвитку держави є базою для оптимізації рішень у сфері державного управління, котрі приймаються на усіх рівнях державної влади, та для розробки рекомендацій відносно удосконалення самих стратегій задля максимального досягнення стратегічних цілей розвитку держави й розробки у майбутньому більш оптимізованих стратегій.

Таким чином, повнота, достовірність й своєчасність проведеної оцінки стратегії економічного розвитку держави й ефективність її реалізації у розрізі стратегічного та оперативного аспектів сприяють вчасному

визначенню їхніх слабких сторін й розробці рекомендації із врахуванням вимог та змін стратегічного середовища функціонування держави.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНЮВАННЯ СТРАТЕГІЙ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ.

2.1. Оцінка економічної бази євроінтеграційного курсу України.

З початком Російсько-Української війни вітчизняна економіка зіткнулася із небаченим за всю власну історію викликом. Повномасштабне та підступне військове вторгнення сусідньої держави завдало потужного удару по усіх ланках економічної системи України. Оскільки більшість політиків та експертів стверджують про неможливість перемоги у війні без успіхів на економічному фронті, необхідно сформувати економічну концепцію функціонування так званого “економічного тилу” в умовах воєнних дій, зокрема - у рамках першочергового для нашої держави питання вступу до Європейського Союзу.

Протягом 2022 року Україна здійснила суттєвий поступ на шляху євроінтеграції.

Відповідно, виникає низка питань відносно готовності України стати частиною Європейського Союзу, зокрема з погляду економічної спроможності нашої держави.

Для того, щоб зрозуміти, наскільки держава готова до вступу, варто з'ясувати, як саме вона реалізує критерії, установлені для держав-кандидатів [26].

Ключовими критеріями, котрим треба відповідати у момент вступу, є так звані Копенгагенські критерії. Втім, варто зазначити, що вони є доволі розмитими. Відносно сфери економіки у них вказується виключно те, що кожен кандидат повинен мати “функціонуючу ринкову економіку, котра буде конкурентоспроможною на ринку Європейського Союзу”.

Більш чіткими вважаються Маастрихтські критерії (тобто - критерії конвергенції), котрі зазвичай вважаються критеріями, котрі необхідно виконати з метою вступу в Європейський Союз.

Маастрихтські критерії сформовано із чітких індикаторів, котрі свідчать про рівень фіскальної та монетарної стабільності, а отже - й про

часткову реалізацію Копенгагенського економічного критерію. Саме тому вважаємо за необхідне розглядати відповідність нашої держави Маастрихтським критеріям вже зараз.

Згідно Маастрихтських критеріїв необхідно, щоб:

1. середньорічний рівень інфляції не перевищував результатів трьох найкращих із погляду цінової стабільності членів Європейського Союзу понад як на 1,5%;

2. співвідношення державного боргу до рівня номінального валового внутрішнього продукту не перевищувало показника 60%, а співвідношення дефіциту держбюджету до рівня ВВП не перевищувало показника 3%;

3. показник номінальних відсоткових ставок довготермінових запозичень не має перевищувати індекс трьох найкращих із погляду цінової стабільності країн-членів Євросоюзу понад 2%;

4. Рівень цінового курсу відносно валюти Європейського Союзу (євро) зберігав стабільність, а країна стала учасницею Європейського механізму врегулювання валютних курсів, що здійснюється Європейською монетарною (ERM II) системою понад два роки.

Наведені показники оцінюють стан монетарної і фіскальної стабільності. При їх допомозі визначається, чи може держава увійти у межі Єврозони, іншими словами - прийняти євро як власну валюту [27].

Варто зазначити, навіть не усі нинішні країни-члени відповідають поданим критеріям. Зокрема, досі складнощі щодо відповідності переліченим критеріям характерні для Польщі, Румунії, Угорщини і Чехії, котрі зберігають власні валюти не стаючи членами ERM II.

У цьому контексті характерним є досвід низки держав Європейського Союзу, кожна із котрих має власні складнощі із введенням Євро.

Швеція станом на 2022 рік відповідає усім критеріям, окрім стабільного цінового курсу: її центральним банком зберігається плаваючий обмінний курс, що виключає долучення до згаданого механізму. З формальної точки зору - вона зобов'язана зробити цей крок, проте

юридичного механізму змушення Європейським Союзом не розроблено до цього часу.

Характерно, що учасницею ERM II стала Болгарія, котра не відповідає більшості критеріїв. До початку 2023 року у цій групі була й Хорватія, котра очікувала закінчення періоду дворічного перебування у ERM II, тож із січня 2023 року стала повноцінною елементом Єврозони [21].

Такі державні утворення як Косово та Чорногорія застосовують євро як власну валюту не будучи ані членами Євросоюзу, ані Єврозони. Проте, ключовим для нас є застосування вказаного досвіду Україною.

Для нашої держави це означає, що для набуття членства у Європейському Союзі не є обов'язковою відповідність усім вказаним критеріям, котра радше є складовими елементами подальшої інтеграції, котра відбувається вже опісля вступу. Водночас, вказані показники є відмінними маркерами задля оцінки макроекономічної стабільності держави.

У цьому контексті необхідно проаналізувати відповідність нашої держави Маастрихтським критеріям.

Із 2015 року й до початку пандемії показники нашої держави не відхилялися від встановлених показників співвідношення дефіциту державного бюджету до Валового внутрішнього продукту - рівень складав нижче 3%. Навіть в 2021 році, час впливу пандемії, цей показник у нашій державі становив досить оптимістичні 3,3%.

Україною дотримано й показників співвідношення державного боргу держави до Валового внутрішнього продукту: із 2018 року він знизився до рівня 60,6%.

Звичайно, на цей показник кардинально вплинула військова агресія Росії у лютому 2022 року, спричинивши його зростання до 87,8% (вказана тенденція триває й досі).

Експерти вважають що наразі іншого виходу у органів державної влади наразі немає, зазначивши що наразі події відбуваються за

оптимістичним сценарієм. Окрім цього, після перемоги нашої держави йтиме мова щодо реструктуризації боргу за сценарієм 2015 року.

Варто зазначити, що цей критерій не дотримується низкою держав Єврозони включно із наступними європейськими економічними гігантами: Італія і Франція.

Окрім цього, на тлі загальноєвропейської боргової кризи, що характерна для періоду 2010-2012 років й пандемії коронавірусу для низки держав Єврозони характерна у цьому відношенні негативна динаміка [28].

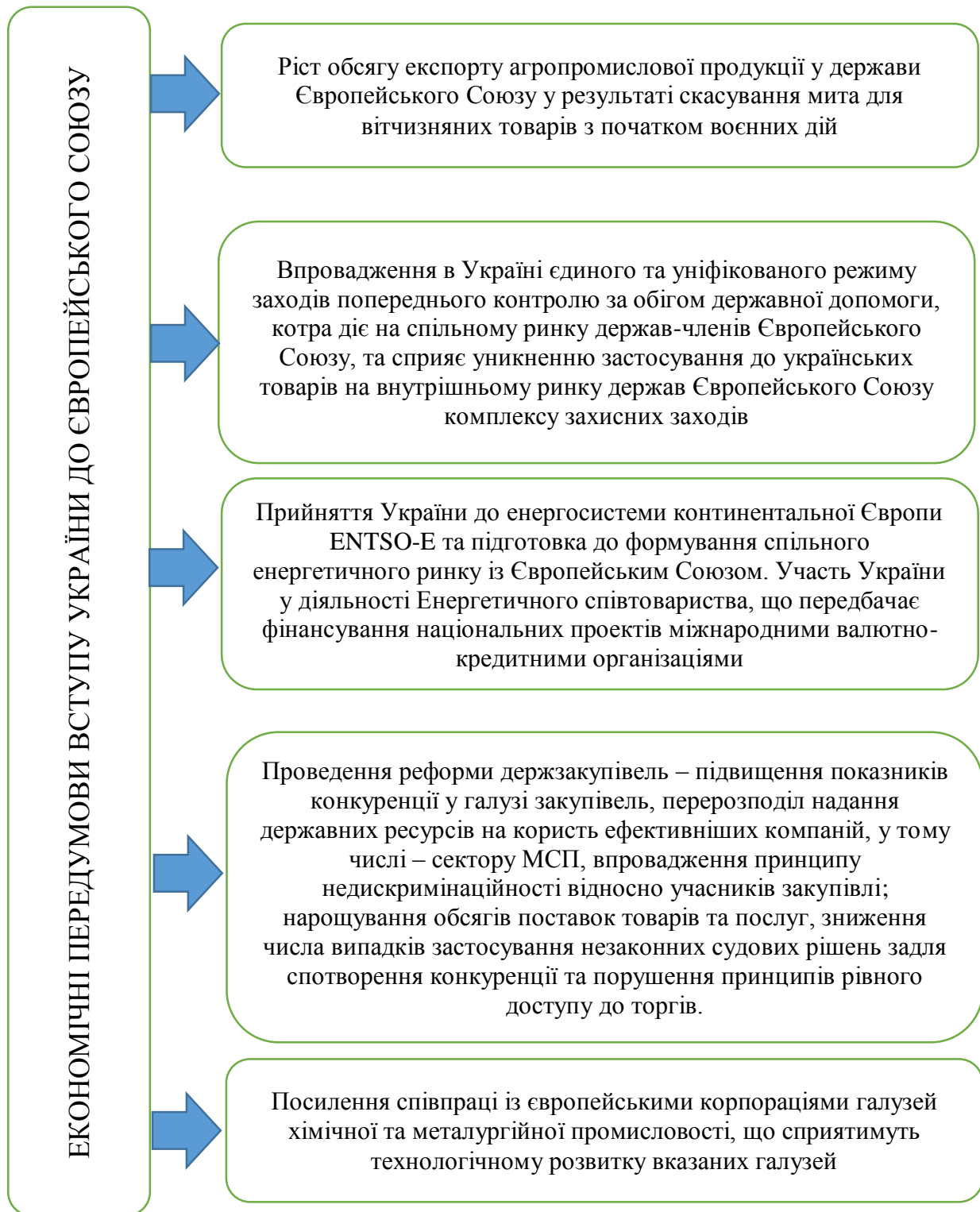
Відносно цінової стабільності, то опісля економічних потрясінь, характерних для нашої держави у 2014-2015 роках рівень інфляції стабільно знижувалася й навіть досяг показника нижче 2,7% у 2020 році. Втім, складне постковідне відновлення та початок повномасштабної війни спричинили значний стрибок цін, тож 2022 рік Україна завершила із рівнем інфляції майже 27%.

Схожа ситуація склалась із довготерміновими відсотковими ставками. Для їхньої оцінки розглянуто дохідність десятирічних євробондів нашої держави, найнижча дохідність котрих становила в межах 6,9-7,0% в 2021 році, при цьому суттєво перевищуючи середньоєвропейські облікові ставки.

Разом із тим, варто розуміти, що наведений показник відносно складний через різнорідну природу боргових зобов'язань держав Євросоюзу, тому методологію розрахунку показників кожної окремої держави адаптують у відповідності до її реалій.

Показники України демонструють те, що ключові причини падінь мають зовнішній характер. При відсутності зовнішніх факторів негативного впливу - глобальних економічних криз, пандемії, російського вторгнення, незаконної анексії територій - наша держава рухається у правильному напрямку, при цьому макроекономічна стабільність України зміцнюється.

Для нашої держави європейський вибір є обґрунтованим, тож набуття статусу кандидата у члени Європейського Союзу ґрунтується на наступних економічних чинниках, котрі подано у рисунку 2.1.

Рис. 2.1. Економічні передумови інтеграції України до Європейського Союзу [26].

Історія руху України у напрямку Європейського Союзу бере початок у 1998 р., коли було затверджено Стратегію інтеграції України до ЄС. Таким чином Україною проголошено стратегічний курс на європейську інтеграцію, забезпечення всебічного входження держави до європейського

політичного, економічного та правового простору. На рисунку 2.2 продемонстровано ключові етапи інтеграції нашої держави до Європейського Союзу та подана їхня характеристика.

Рис. 2.2. Ключові етапи інтеграції України до Європейського Союзу [21].

На основі наведеного зробимо висновок, що процес економічної

інтеграції України характеризується взаємодією і взаємним пристосуванням комплексу національних господарств різних держав, у результаті чого відбувається економічне злиття із економіками держав ЄС. Важливою особливістю євроінтеграційного курсу нашої держави є прийняття політичних рішень відносно прискорення процесів міжнародної виробничої кооперації держав-членів ЄС.

2.2. Аналіз впливу Угоди про асоціацію між Україною та ЄС на показники економічного розвитку України.

З моменту підписання та ратифікації європейськими державами 27 червня 2014 року економічної частини Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом наша держава пройшла складний шлях економічного розвитку та адаптації власної моделі економіки під критерії Європейського Союзу.

Згідно оцінок експертів Міністерства економіки України, процес виконання економічної частини Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом набув значного динамізму, просунувшись із 54% у 2020 році до 63% станом на січень 2022 року (тобто на понад 9%), при цьому значно випереджаючи загальні темпи реалізації Угоди про асоціацію, котрі, станом на січень 2022 року, становили 42% від сумарного обсягу реалізації завдань.

Показники загального прогресу виконання Угоди про асоціацію за трьома ключовими групами відповідальних органів влади (протягом часового проміжку 2014-2021 років) подано на рисунку 2.3.

Згідно даних рисунку 2.3., найнижчий рівень прогресу припадає на законодавчу гілку влади та полягає у надзвичайно повільному темпі імплементації законодавчої бази щодо її адаптації до вимог Європейського Союзу.

ПРОГРЕС ЗА ТРЬОМА ГРУПАМИ ВІДПОВІДАЛЬНИХ:

ЗАГАЛЬНИЙ ПРОГРЕС ЗА 2014 – 2021 РОКИ:

1 Станом на 20 січня 2022 р.

2 Включає всі органи, що належать до виконавчої гілки влади.

3 Охоплює лише Верховну Раду України та вказується напроти заходів, які стосуються прийняття відповідних законів.

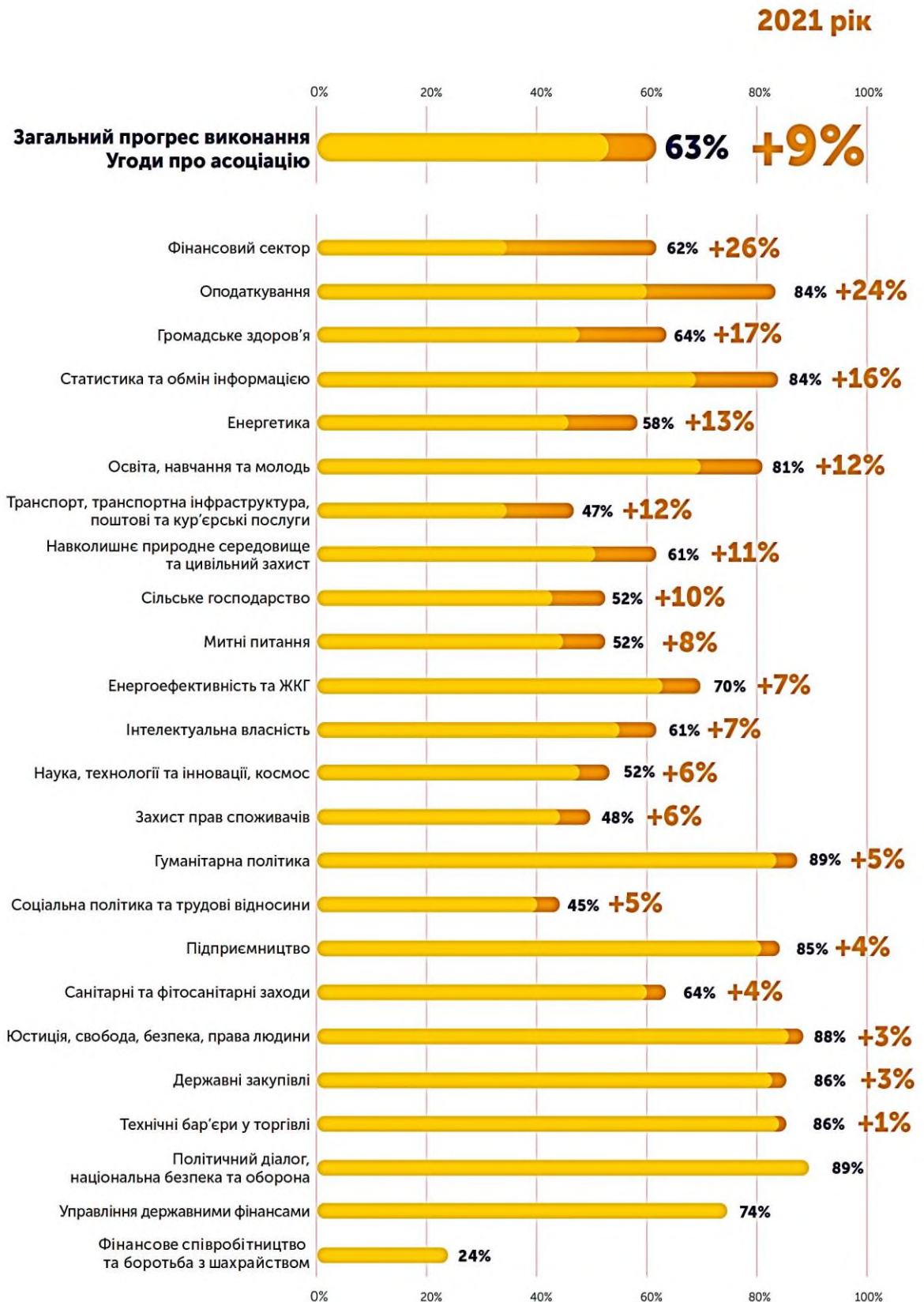
4 Включає всі органи державної влади, які не належать до законодавчої та виконавчої гілок влади (наприклад: НБУ, НАБУ, СБУ тощо).

Рис. 2.3. Прогрес виконання Угоди про асоціацію за трьома ключовими групами відповідальних органів влади (2014-2021 рр.) [27].

З іншого боку, позитивним чинником вважаємо позитивну динаміку прогресу Кабінету Міністрів України, котрий відповідає саме за економічну складову інтеграції України до Європейського Союзу.

На наступному рисунку 2.4. подано аналіз динаміки загального прогресу виконання угоди про асоціацію у розрізі ключових 24-х сфер економіки.

ЗАГАЛЬНИЙ ПРОГРЕС ВИКОНАННЯ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ ЗА 24 СФЕРАМИ

Рис. 2.4. Показники прогресу виконання Угоди про асоціацію у розрізі основних сфер (протягом 2021 року) [27].

З матеріалів рис. 2.4. можемо стверджувати, що останній “довоєнний” 2021 рік характеризувався відносно швидкими інтегральними темпами виконання угоди про асоціацію, котрі перевищили 9%. Варто відзначити значну диспозицію у розрізі ключових сфер Угоди.

Зокрема, варто відмітити значні темпи адаптації фінансового сектору до вимог керуючих органів ЄС (+26%). Експертами відзначаються також сфера оподаткування (+24%), громадського здоров'я (+17%), статистики та обміну інформацією (+16%). На жаль, надзвичайно складна ситуація склалась у сфері боротьби із фінансовим шахрайством та співпраці із структурами фінансового контролю Європейського Союзу (прогрес відсутній).

Аналіз ситуації у розрізі усього часового проміжку 2014-2021 років демонструє практично повне виконання поставлених завдань у сферах політичного діалогу, національної безпеки та оборони, гуманітарної політики (89%), сфері юстиції, свободи, безпеки та дотримання прав людини (88%), а також у сферах державних закупівель та зняття технічних бар'єрів у торгівлі (по 86%). На жаль, найскладніша ситуація сформувалась у сфері регулювання фінансового співробітництва та боротьби із шахрайством (24%), регулюванні соціальної політики та трудових відносин (45%), а також розвитку транспортної інфраструктури, поштових та кур'єрських послуг (47%).

Характерно, що прогрес нашої держави позитивно оцінюється керуючими органами Європейського Союзу, що призводить до стабільного збільшення фінансової підтримки у впровадженні євроінтеграційних реформ. При цьому ЄС залишається одним із ключових партнерів України у сфері міжнародної технічної співпраці, котра забезпечує поступове посилення політичного, економічного і зовнішньоторговельного партнерства між нашою державою і Європейським Союзом.

Зокрема, згідно результатів узгодження Україною та ЄС позицій відносно виконання п'ятої програми макрофінансової допомоги

Європейського Союзу у вересні 2021 року Європейською Комісією прийнято рішення щодо надання нашій державі 2-го траншу у сумі понад 600 млн євро, що складає понад 12,2% від сумарної макрофінансової допомоги, що одержано Україною на протязі 2014 - 2021 років та становить майже 5,01 млрд. євро. (рис. 2.5.).

Загальна сума макрофінансової допомоги отриманої Україною протягом 2014 – 2021 рр. становить

5,01 млрд €

Сторонами реалізовано п'ять програм макрофінансової (кредитної) допомоги ЄС (далі - МФД) згідно укладених у 2013, 2014, 2015, 2018 та 2020 роках та ратифікованих міжнародних договорів.

Зазначені кошти зараховувались рахунок Казначейства в НБУ та згідно умов вказаних Меморандумів використовувались з метою зменшення зовнішнього фінансового тиску на Україну, поліпшення її платіжного балансу і забезпечення бюджетних потреб.

Рис. 2.5. Загальна сума макрофінансової допомоги, наданої Європейським Союзом Україні протягом терміну після підписання Угоди про асоціацію (2014-2021 рр.) [15].

З процесі здійснення комплексного аналізу ключових індикаторів соціально-економічного розвитку нашої держави протягом періоду після підписання асоціації із ЄС здійснимо аналіз наступних груп показників протягом періоду 2014-2021 років:

1. група макроекономічних показників;
2. група показників здійснення іноземних інвестицій у вітчизняну економіку;
3. Група показників торгівлі товарами і послугами у розрізі держав.

У таблиці 2.1. проаналізовано динаміку як номінальних так і реальних показників обсягу ВВП України протягом 2014-2021 років.

Таблиця 2.1. - Обсяг номінального та реального ВВП України за період після підписання угоди про асоціацію України та Європейського Союзу (2014-2021 роки) [19].

Рік	ВВП номінальний, млн. грн.	ВВП реальний, млн. грн. (у цінах 2014 р.)	ВВП номінальний, млн. дол. США	ВВП реальний, млн. дол. США (у цінах 2014 р.)
2014	1566728	-	131805	-
2015	1979458	1816016,51	90615	83133,0
2016	2383182	1954209,24	93270	76481,4
2017	2982920	2177531,6	112154	81872,4
2018	3558706	2348745,96	130832	86349,1
2019	3974564	2543720,96	153781	98419,8
2020	4194102	2600343,24	155582	96460,8
2021	5459574	2838978,48	200090	104046,81

Результати таблиці демонструють, що сукупна величина фактичного (тобто - номінального) валового внутрішнього продукту України мала тенденцію до зростання на протязі усього досліджуваного періоду, демонструючи середній показник зростання протягом досліджуваного періоду на рівні 8-9%.

Показники ж реального ВВП при схожих тенденціях демонструють значно нижчі результати зростання, що спричинено високим рівнем інфляції. При цьому зафіксовано коливання у діапазоні 2,2% (2020 рік - ознаменувався пандемією коронавірусу) - 11,2% (2017 рік).

У валютному відношенні варто зауважити схожі тенденцією до зростання у межах 2,9% (2016 рік) до 26% (2021 рік), за винятком значного

падіння на понад 30% у 2015 році, що спричинено обвалом курсу національної валюти. Значна різниця між сусідніми 2020 (1,2%) та 2021 роками (26,2%) спричинена настанням пандемії COVID-19 та періодом виходу із неї.

У таблиці 2.2 проаналізовано динаміку зведених національних рахунків України (ринок товарів та послуг).

Таблиця 2.2 - Структура зведених національних рахунків України у 2016-2021 рр., млн. грн. [35].

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Ресурси						
Випуск (в основних цінах)	5058294	5412374,6	5899488,3	6371447,4	4906014,5	6328758,7
Імпорт товарів і послуг	1315995	1408114,7	1534845,0	1657632,6	1276377,1	1646526,4
Податки на продукти	367786	393531,0	428948,8	463264,7	356713,8	460160,8
Субсидії на продукти	-5647	-6042,3	-6586,1	-7113,0	-5477,0	-7065,3
Усього	6736428	7207978,0	7856696,0	8485231,7	6533628,4	8428380,6
Використання						
Проміжне споживання	3035066	3277871,3	3638437,1	4002280,8	3241847,5	4279238,7
Кінцеві споживчі витрати	2007208	2167784,6	2406241,0	2646865,0	2143960,7	2830028,1
індивідуальні	1815142	1960353,4	2175992,2	2393591,5	1938809,1	2559228,0
колективні	192066	207431,3	230248,7	253273,6	205151,6	270800,1
Валове нагромадження основного капіталу	368691	398186,3	441986,8	486185,4	393810,2	519829,5
Зміна запасів матеріальних оборотних коштів	148581	160467,5	178118,9	195930,8	158703,9	209489,2
Придбання за виключенням вибуття цінностей	929	1003,3	1113,7	1225,1	992,3	1309,8
Експорт товарів і послуг	1175953	1270029,2	1409732,5	1550705,7	1256071,6	1658014,5
Усього	6736428	7275342,2	8075629,9	8883192,9	7195386,2	9497909,8

Результати демонструють, що, за винятком “коронавірусного” 2020 року, протягом котрого зафіксовано значне падіння на рівні 23,4%, випуск продукції у основних цінах демонстрував зростання протягом усього періоду 2016-2021 років, проте, із різними темпами (від 7,2% у 2017 році до 29,4% у 2021 році). Настільки значний показник зростання за результатами 2021 року пояснюємо процесами відновлення економіки у зв'язку із спрощенням карантинних заходів. Протягом періоду аналізу спостерігалось паралельне зростання обсягів імпорту, у межах 6,8-27,1%.

У рамках аналізу нами також продемонстровано тенденцію зміни

доходів і витрат громадян України у розрізі впливу євроінтеграційних процесів на їхній життєвий рівень (табл. 2.3).

Як продемонстровано, із початку 2015 року як сумарний обсяг доходів та витрат громадян України, так і у розрахунку на одну особу має стійку тенденцію до зростання (табл. 2.3.).

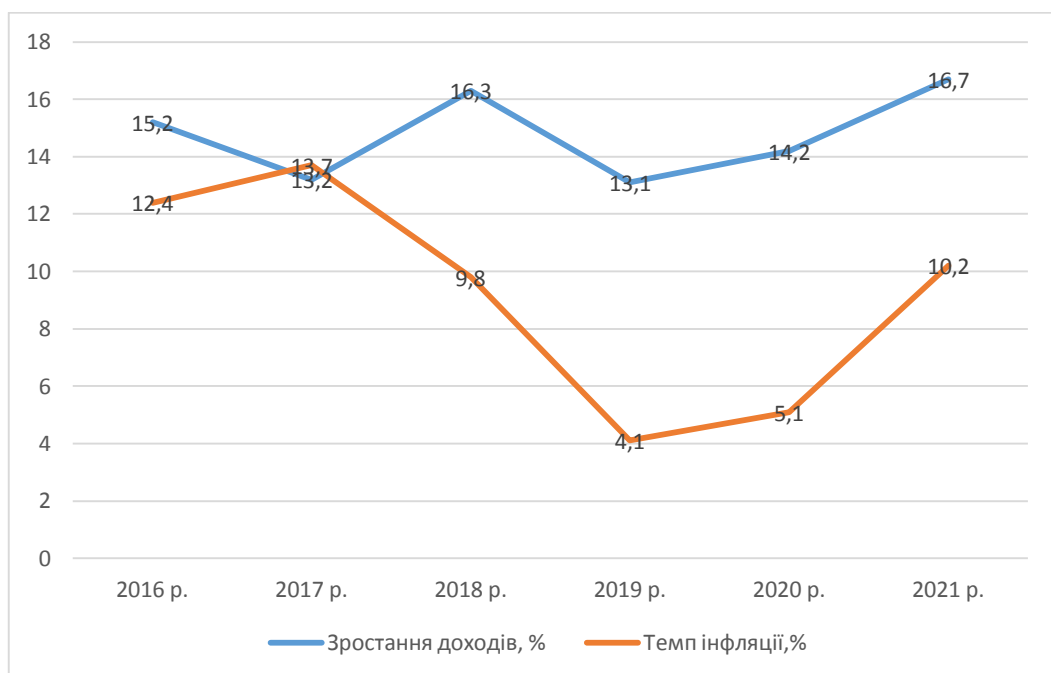
Таблиця 2.3. - Обсяг доходів та витрат громадян України у 2015-2021 рр., млн. грн. [36].

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Доходи - всього, у т.ч.:	1715858	1989771	2248441	2608192	2947257	3359873	3928249
заробітна плата	673003	832766	945546	1096833	1239421	1412940	1631399
прибуток та змішаний дохід	328506	378213	427381	495762	560211	638640	754981
доходи від власності (одержані)	80635	75452	85261	98902	111760	127406	151613
соціальні допомоги та інші одержані поточні трансферти	653314	699340	790254	916695	1035865	1180886	1495255
Витрати та заощадження - всього	1795858	1989771	2248441	2608192	2947257	3359873	3998249
у тому числі:	-	-	-	-	-	-	-
придбання товарів та послуг	1553757	1815142	2051110	2379288	2688596	3064999	3697349
доходи від власності (сплачені)	18583	15564	17587	20401	23053	26281	31674
поточні податки на доходи, майно та інші сплачені поточні трансферти	150539	176956	199960	231954	262108	298803	359575
Наявний дохід	1330089	1526691	1725161	2001187	2261341	2577929	3097735
Наявний річний дохід у розрахунку на одну особу, грн.	68297,46	78709,18	88941,6	103171,2	116584,6	132906,4	155108,2

Характерно, що номінальний ріст доходів із 2016 року стабільно перевищує показники інфляції, тож демонструється реальне зростання рівня

життя населення.

На основі матеріалів таблиці 2.3 бачимо стабільне зростання доходів та видатків населення, як у загальному виразі, так і у розрахунку на 1-го жителя. Варто зауважити, що середній темп зростання доходів населення (20,1%) значно перевищував показник інфляції протягом досліджуваного періоду (9,16%), що дозволяє стверджувати про реальне зростання доходів громадян України у період ратифікації угоди про співпрацю України та Європейського Союзу на понад 65% (рис. 2.6).

Рис. 2.6. Показники темпу зростання доходів громадян України протягом 2016-2021 років, % [37].

Обсяг прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в економіку нашої держави протягом 1990-2000-х років, як й у інших колишніх радянських республіках стабільно знижувався.

Вважаємо таку ситуацію як результат несприятливого інвестиційного клімату, що спричинено поступовим зближенням із Російською Федерацією у сфері економіки протягом 2010-2013 років, незважаючи на окремі покращення в податковій системі для спільних підприємств із залученням іноземного капіталу. Проте, починаючи із 2016 року відбулось зростання

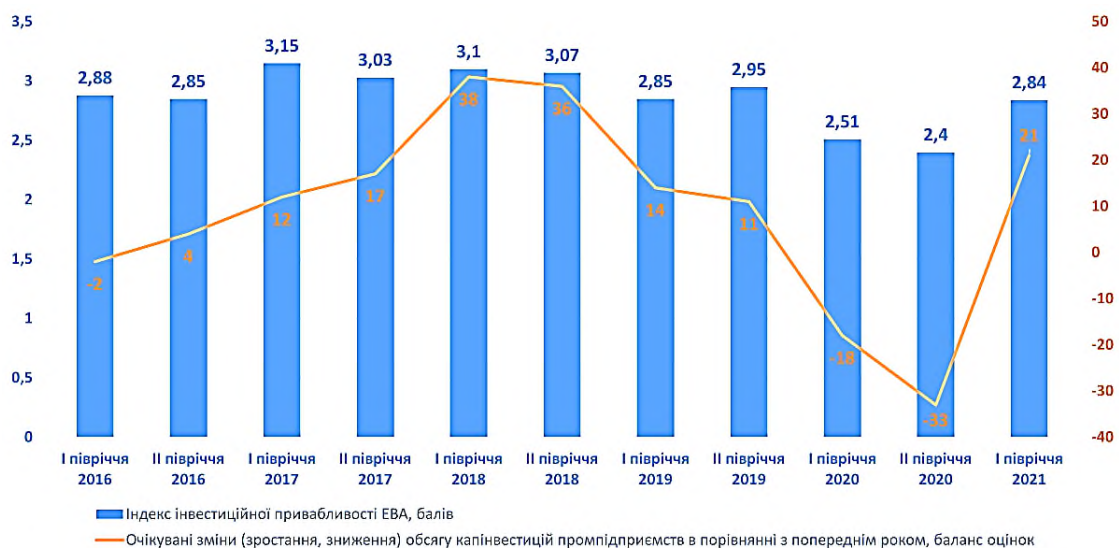
обсягу іноземних інвестицій у економіку нашої держави (табл. 2.4).

Таблиця 2.4. - Аналіз надходжень прямих інвестицій у 2016-2021 рр., млн. дол. США [20].

Рік	Прямі іноземні інвестиції в Україну	Прямі інвестиції з України	Сальдо
2016	3810,8	16,4	+3794,4
2017	3692,6	8,1	+3684,5
2018	4455,9	-5,5	+4460,9
2019	5860,4	648,1	+5212,3
2020	-686,2	82,0	-950,2
2021	6687,9	-198,0	+6885,9

Так, із результатів таблиці 2.4 бачимо, що сума прямих іноземних інвестицій у нашу державу була значно більшою за обсягом, аніж сукупна вартість інвестицій із України.

В результаті поєднання позицій України згідно індексу інвестиційної привабливості ЕВА та думок експертів відносно очікуваних змін обсягу капітальних інвестицій промислових підприємств у період 2016-2021 років, нами сформовано Індикатори інвестиційного ринку України, котрі подано на рисунку 2.7.

Рис. 2.7. Індикатори інвестиційного ринку України у 2016-2021 рр. [34].

Зменшення обсягу іноземних інвестицій в Україні у 2021 році зумовлено, у першу чергу, значним погіршенням показників інвестиційного

клімату у державі через початок пандемії коронавірусу та введенням низки протиепідеміологічних карантинних заходів на території держави. Як демонструють матеріали таблиці 2.5. основним інвестором для нашої держави є країни Європейського Союзу, участь котрих у доларовому еквіваленті протягом досліджуваного періоду зростає у понад 2 рази.

Значно знизилась частка африканських держав (-21,29%) та країн Північної і Південної Америки (-45,66%), що пов'язано із низкою кризових явищ на африканському континенті а також практикою повернення акціонерного капіталу на “домашній” ринок американськими інвестиційними фондами.

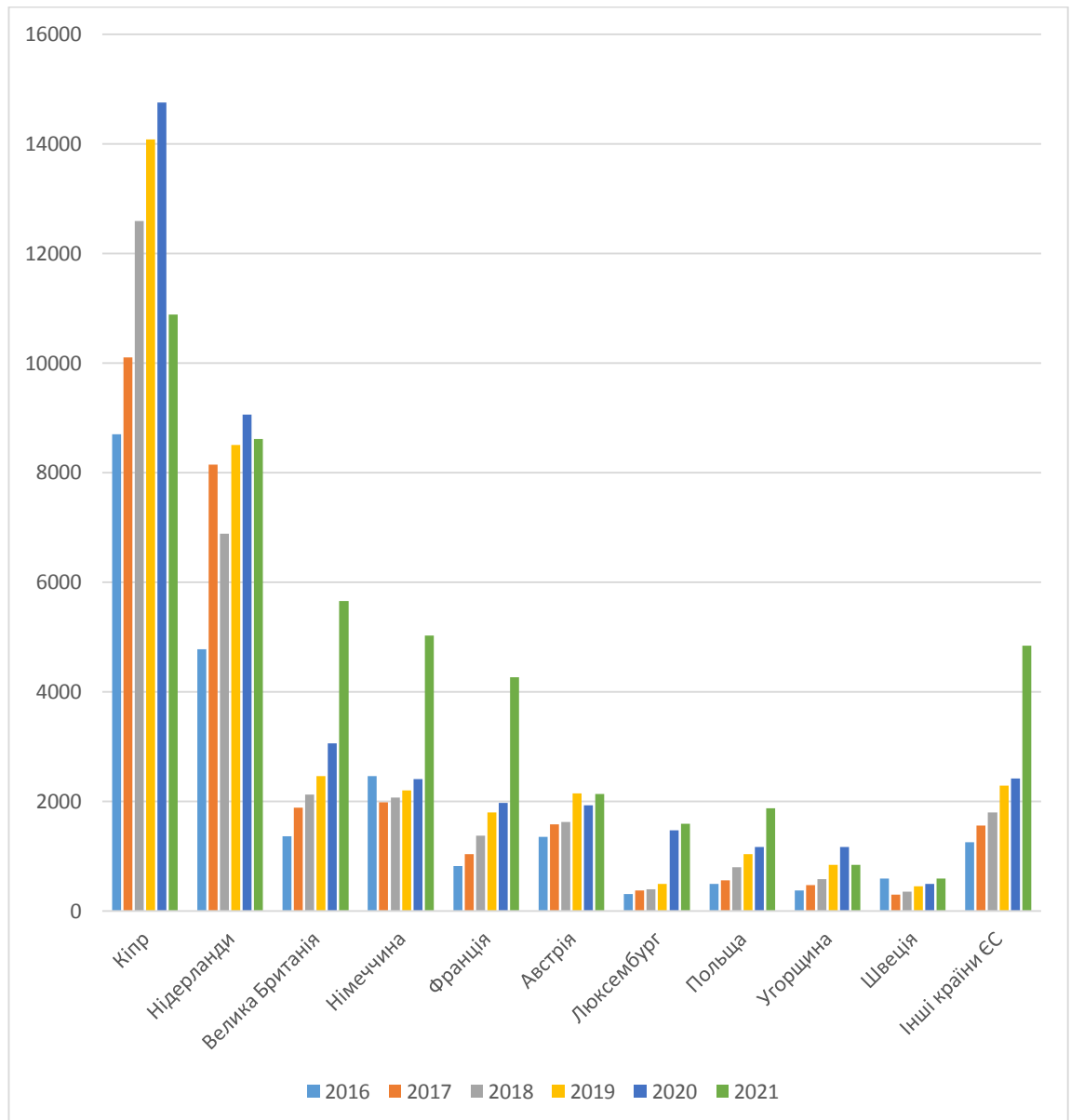
Таблиця 2.5. - Аналіз обсягу прямих іноземних інвестицій (ПІІ) у економіці України у розрізі регіонів світу протягом 2016-2021 рр. (млн. дол. США) [20].

Країни	Рік						Зміна протягом 2016-2021рр., %
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	
УСЬОГО	37513,6	41206,2	45662,1	51522,5	50836,3	57524,2	53,34
Європа	22501,6	28016,9	30612,5	36318,4	39912,6	46345,1	у 2,05 р.б.
Азія	11080,7	11071,5	12724,1	12825,3	8516,4	8843,7	-20,18
Африка	535,7	141,3	261,5	291,5	361,7	421,6	-21,29
Америка	3352,8	1924,6	2012,4	2017,2	1965,4	1821,9	-45,66
Австралія і Океанія	42,8	51,9	51,6	70,1	80,2	91,9	у 2,14 р.б.

Характерно, що найменшим обсягом іноземних інвестицій у вітчизняну економіку охарактеризувались держави Австралії і Океанії, що пояснюється значною географічною віддаленістю та обмеженістю ресурсів. Проте, починаючи із 2018 року сформувався тренд до зростання інвестицій із цього континенту.

Із усіх держав Європейського Союзу найбільша частка прямих припала на наступні держави: Республіка Кіпр, Нідерланди, Велику

Британію, Німеччину, Францію, Австрію та ін. (рис. 2.8).

Рис. 2.8. Структура прямих іноземних інвестицій із держав Європейського Союзу до України (млн. дол. США) [35].

Таким чином, оскільки основна частка прямих іноземних інвестицій із держав Європейського Союзу надійшла із Республіки Кіпр, варто стверджувати, що вони стали реінвестицією вітчизняних капіталів, котрі раніше було виведено із України у дану офшорну територію.

Незважаючи на це, варто виокремити позитивну тенденцію до зростання як сукупного обсягу, так і частки “справжніх” іноземних інвестицій, котрий до 2015 року залишався вкрай невеликим для нашої держави.

Зокрема, значно збільшили участь у вітчизняній економіці підприємства Франції (у 5,17 р.б.), Люксембургу (у 5,19 р.б.), Великої Британії (у 4,14 р.б.), Республіки Польщі (у 3,82 р.б.) та інших Європейських держав, що демонструє реальне зростання зацікавленості європейських держав у вітчизняній економіці, гарантом стабільності котрої є підписана Угода про асоціацію між Україною та ЄС.

В таблиці 2.6 наведена динаміка обсягів прямих іноземних інвестицій у економіку України. Результати таблиці демонструють значне зростання географії держав, котрі зацікавлені у економічному партнерстві із Україною. Зокрема у категорії “Інші країни ЄС” зростання прямих іноземних інвестицій становило понад 3,9 рази.

Таблиця 2.6. - Динаміка обсягу прямих іноземних інвестицій (ПІІ) із держав ЄС у економіку України протягом 2016-2021 років, (млн. дол. США) [20].

Країни ЄС	Рік					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Усього з країн ЄС	22499,4	28016,8	30612,55	36318,5	39912,5	46345,01
Кіпр	8701,5	10102,9	12590,7	14083,5	14759,7	10888,4
Нідерланди	4774,0	8150,2	6888,9	8506,5	9060,4	8618,5
Велика Британія	1365,8	1890,1	2123,2	2462,4	3059,6	5659,9
Німеччина	2459,5	1985,8	2075,7	2198,2	2413,6	5024,8
Франція	826,1	1038,2	1375,0	1795,5	1971,7	4272,2
Австрія	1354,9	1580,0	1625,6	2145,4	1931,7	2136,0
Люксембург	306,0	379,5	393,2	500,5	1468,6	1590,0
Польща	490,8	559,8	797,2	1043,0	1164,3	1876,0
Угорщина	374,3	468,3	584,9	845,7	1173,0	843,1
Швеція	593,2	299,9	355,16	452,4	490,6	596,6
Інші країни ЄС	1253,3	1562,1	1802,5	2285,5	2419,3	4839,0
Усього в Україні	37513,6	41206,2	45662,1	51522,5	50836,3	57524,2
Усього з країн ЄС-15	12456,4	14256,0	15851,5	19346,4	21752,1	25506,76

Також зазначимо, що динаміка іноземних інвестицій із України до

держав Європейського Союзу теж є позитивною, проте характеризується практично повним “домінуванням” Республіки Кіпр у портфелі інвестицій (понад 95%), причини якого описані вище (табл. 2.7). Зафіксовано також інвестиції у Латвію (2,9%), Угорську республіку (0,36%) та низку інших держав Європейського Союзу (1,9%). Загалом обсяг реальних інвестицій до держав ЄС є мінімальним, що свідчить про односторонній характер залучення акціонерного капіталу.

Таблиця 2.7. - Динаміка прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) із України в економіці країн ЄС у 2016-2021 рр., млн. дол. США [20].

Держави ЄС	Рік					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Усього у країні ЄС	6111,0	6127,9	6134,0	6129,5	6778,6	6860,6
Кіпр	5923,7	5940,1	5946,2	5648,2	6241,9	6504,4
Латвія	69,8	69,8	69,6	371,3	399,7	199,1
Угорщина	14,6	15,1	15,2	10,1	22,1	25,1
Інші країни ЄС	102,9	102,9	103,0	99,9	114,9	132
Усього з України	6315,2	6331,6	6339,7	6334,2	6982,3	7064,3
Усього у країні ЄС-15	23,2	23,2	45,1	78,9	43,1	55,9

Як демонструє проведений аналіз, покращенню інвестиційного клімату у нашій державі, першочергово перешкоджає брак реальних реформ, що спричинило серйозні проблеми у банківському секторі, збільшивши податкове навантаження й сприяючи розвитку тіньової економіки в державі. Варто зазначити, що закордонні інвестори зустрічаються із значними труднощами відносно виведення дивідендів й інших одержаних офіційних доходів із нашої держави.

Залучення іноземних інвестицій у економіку України мало наслідком значне покращення зовнішньоторговельного балансу нашої держави. Так, починаючи із 2018 року сформувалась стійка тенденція до скорочення

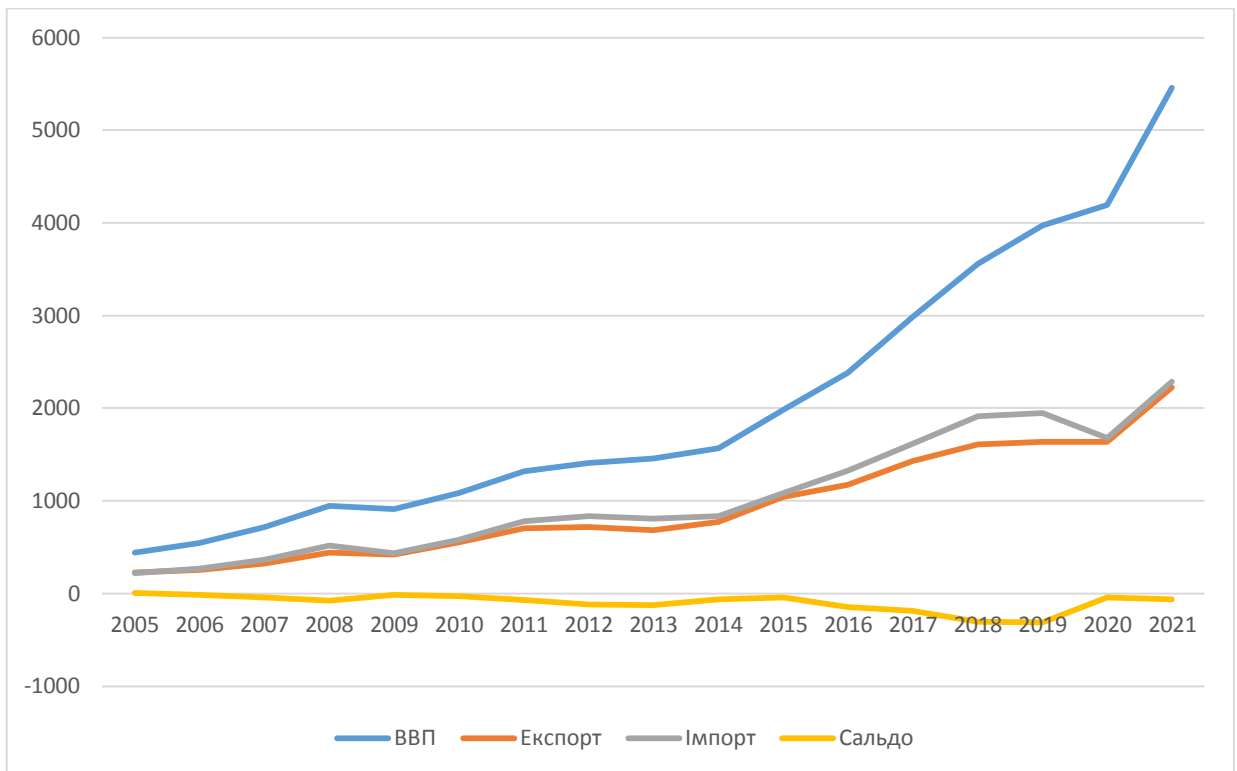
розриву між обсягом експорту та імпорту продукції (табл. 2.8.).

Таблиця 2.8. - Зовнішньоторговельний баланс України протягом 2005-2021 рр. (млн. грн.) [37].

Рік	Номінальний ВВП за рік	Експорт товарів та послуг	% від ВВП	Імпорт товарів та послуг	Відсотки від ВВП	Сальдо експорт-імпорт	% від ВВП
2005	441452	227252	51.5	223555	50.6	3697	0.8
2006	544153	253707	46.6	269200	49.5	-15493	-2.8
2007	720731	323205	44.8	364373	50.6	-41168	-5.7
2008	948056	444859	46.9	520588	54.9	-75729	-8.0
2009	913345	423564	46.4	438860	48.0	-15296	-1.7
2010	1082569	549365	50.7	580944	53.7	-31579	-2.9
2011	1316600	707953	53.8	779028	59.2	-71075	-5.4
2012	1408889	717347	50.9	835394	59.3	-118047	-8.4
2013	1454931	681899	46.9	805662	55.4	-123763	-8.5
2014	1566728	770121	49.2	834133	53.2	-64012	-4.1
2015	1979458	1044541	52.8	1084016	54.8	-39475	-2.0
2016	2383182	1174625	49.3	1323127	55.5	-148502	-6.2
2017	2982920	1430230	47.9	1618749	54.3	-188519	-6.3
2018	3558706	1608890	45.2	1914893	53.8	-306003	-8.6
2019	3974564	1636416	41.2	1947599	49.0	-311183	-7.8
2020	4194102	1637399	39.0	1681526	40.1	-44127	-1.1
2021	5459574	2224704	40.7	2286067	41.9	-61363	-1.1

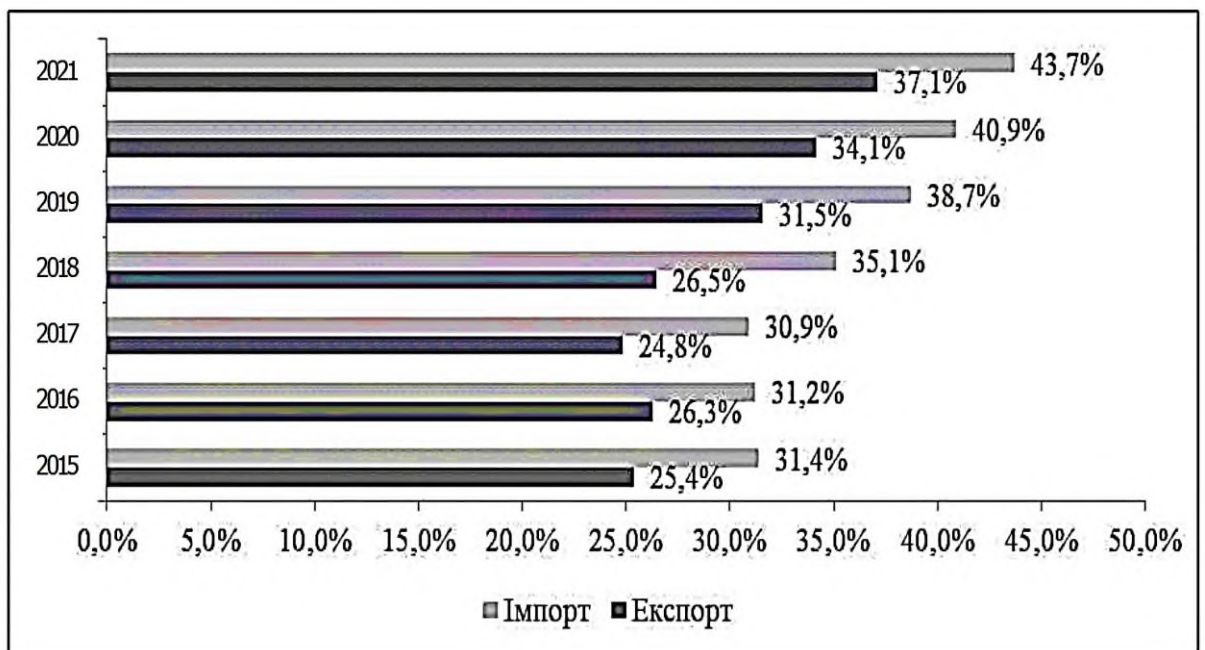
Зокрема, у останній передвоєнний 2021 рік відношення експорту до імпорту становило 97,3%, що є найкращим показником, починаючи із 2006 року (рис. 2.9.).

На жаль, повномасштабне вторгнення значно змінило структуру зовнішньоторговельного балансу у напрямку імпорту, проте, можна стверджувати, що вітчизняна економіка є самодостатньою.

Рис. 2.9. Аналіз динаміки зовнішньоторговельного балансу України протягом 2005-2021 років (млн. грн.) [37].

Зважаючи на курс щодо економічної інтеграції України із Європейським Союзом, необхідно здійснити комплексний аналіз динаміки її зовнішньої торгівлі із державами ЄС (рис. 2.10.).

Рис. 2.10. Структура експорту та імпорту товарів і послуг України з державами Європейського Союзу протягом 2015-2021 років, % [16].

З даних, поданих на рисунку 2.10. можемо побачити, що частка держав Європейського Союзу у експорті й імпорті товарів нашої держави стабільно зростала, досягнувши за результатами 2021 року показників, відповідно, 37,1% та 43,7%.

Таким чином, на основі дослідження можливо здійснити висновки, що основною тенденцією розвитку зовнішньої торгівлі України стало зростання частки Європейського Союзу у структурі експорту та імпорту вітчизняних товарів та послуг. Найбільша частка прямих іноземних інвестицій (ПІІ) із держав Євросоюзу надійшла із Кіпру, проте як було зазначено, значно зросла частка провідних держав Європи, котрі зацікавлені у впровадженні сучасних технологій на базі вітчизняних підприємств. Підписання угоди про асоціацію України та ЄС сприяло формуванню Україною репутації економічно стабільної та інвестиційно привабливої держави. Таким чином, торговельна політика України продемонструвала євроінтеграційний курс держави у зовнішній торгівлі.

2.3. Аналіз стратегій економічного розвитку України.

Успіхи Збройних Сил України у сфері захисту України від військової агресії та відстоєння нашою державою власної незалежності сприяли розвитку процесу інтеграції України до Європейського Союзу, що вилилось у подання 28 лютого 2022 року заявки на вступ України до ЄС та одержання нашою державою 23 червня 2022 року статусу кандидата на членство у Європейському Союзі.

З метою подолання і розв'язання проблем, котрі виникають у державах- членах Європейського Союзу, а також, з огляду на зовнішньополітичні пріоритети України (євроінтеграція) варто відмітити, що євроінтеграційний процес справляє вагомий вплив на стратегію розвитку України, оскільки процеси євроінтеграції, як стверджувалось у роботі, є процесом реалізації наявних ресурсів нашої держави й її населення, котрі виникли у зв'язку із прийняттям рішення інтегруватись в

європейський простір. Інтеграція України у європейський політичний, економічний і соціальний простір здатна сформувавши для держави додаткові можливості відносно її інноваційного і модернізаційного розвитку.

Для нашої держави процес розробки і впровадження ефективної стратегії її соціально-економічного розвитку набув надзвичайної ваги, оскільки Стратегія соціально-економічного розвитку держави є основним документом, котрий окреслює довготермінові цілі і напрямки її соціоекономічного розвитку та засоби й шляхи їхнього досягнення. Відзначимо, що саме у європейські держави характеризуються найкраще опрацьованими стратегіями цього типу (зокрема - стратегія “Європа 2030” та “Водна стратегія Європи 2050”).

Проте, на жаль, наша держава значно відстає провідних держав Західної Європи у процесі стратегічного планування соціоекономічного розвитку та впровадженні стратегій Європейського Союзу.

Історія стратегічного планування у незалежній Україні розпочалась у грудні 1994 року із послання тодішнього Президента України Л. Кучми до Верховної Ради. У ньому наголошувалось на нечіткості ролі і місця послання у системі стратегічного державного управління, що змусило президента видати Указ “Про щорічні послання Президента України до Верховної Ради України”, котрий набув чинності із 9 квітня 1997 року, ставши першим кроком на шляху впровадження стратегічного планування у нашій державі.

Найбільш відомими стратегіями останнього десятиліття, котрі сприяли зближенню України із державами Європейського Союзу, з погляду економічного планування інтеграції нашої країни європейський економічний простір, вважаємо:

1. Національну економічну стратегію на період до 2030 року;
2. Національну стратегію розвитку України 2015;
3. Стратегію “Інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів”;

4. Стратегію сталого розвитку “Україна-2020”.
5. Стратегію “Україна 2020 - Стратегія національної модернізації”;
6. Стратегію економічного та соціального розвитку України на 2004-2015 роки “Шляхом європейської інтеграції”.

Варто зазначити, що друга та третя стратегії економічного розвитку, перш за все, виступали певним орієнтиром для України, аніж тою стратегією, результати котрої були досяжними.

У будь-якому випадку, протягом останніх п’яти років нами спостерігається позитивна динаміка змін у підходах до процесу стратегічного планування: приділяється все більше уваги саме змісту стратегії при усе відповідальнішому відношенні до її виконання.

Яскравим прикладом вважаємо ухвалення економічної Стратегії “Україна - 2030” (Постанова КМУ від 03 березня 2021 року № 179), котра стала вагомим кроком покращення попередньої стратегії. При цьому вектор розвитку держави залишено незмінним - інтеграція у Європейський Союз. Характерно, що стратегія “Україна - 2030” є набагато проробленішою та реалістичнішою - перелік проєктованих реформ замінений чіткими стратегічними цілями, описаними у контексті впровадження стратегії, спроектовано заходи із здійснення моніторингу та індикатори, що відштовхуються від наявного (реального) стану речей та є реалістичними до виконання.

Проєктом стратегії “Україна-2030” врахована також оновлена стратегія сталого розвитку Європейського Союзу “Європа - 2030” і Цілі Сталого Розвитку до 2030 року.

У процесі дослідження проаналізовано 2 ключові Стратегії соціально-економічного розвитку нашої держави в умовах євроінтеграції, котрі визначають процес євроінтеграції держави як пріоритетний напрямок, при цьому подаючи необхідні шляхи задля досягнення встановленої мети.

1. Стратегія економічного та соціального розвитку України на період 2004-2015 років.

Важливо, що розроблена ще у 2003 році Стратегія економічного та соціального розвитку нашої держави стала документом довготермінового планування економічного і соціального розвитку України.

2. Найважливіша Національна економічна стратегія “України - 2030”, затверджена у березні 2021 року.

У процесі формуванні економічної стратегії України до 2030 року експерти врахували ключові недоліки попередніх Стратегій, тому у контексті євроінтеграційного курсу держави визначаються ключові напрямки досягнення поставлених завдань, зокрема:

1. використання економічної дипломатії з метою формування консорціумів та альянсів вітчизняних підприємств із потужними корпораціями держав Європейського Союзу;

2. запровадження сучасних форм здійснення міжнародного спільного фінансування найбільш перспективних інвестиційних проектів;

3. здійснення рекламних заходів та поширення інформації відносно інвестиційних потреб й можливостей вітчизняного виробництва, в т.ч. - у аграрній сфері;

4. налагодження практичної співпраці у контексті Стратегії ЄС- 2030;

5. запровадження моніторингу ціноутворення у рамках транснаціональних корпорацій із метою попередження ухилення від сплати податків у межах території України;

6. створення та розвиток системи взаємного захисту інвестицій і протидії прояву недобросовісної конкуренції із боку представників, як держав - партнерів, так й третіх держав тощо.

Національну економічну стратегію України до 2030 року було прийнято на початку 2021 року; основною метою реформ вказано досягнення європейських стандартів життя та гідного місця України у світі.

Складовими механізми реалізації вказаної Стратегії подано наступні елементи (рис. 2.11).

Характерно, що Стратегія готувалась до початку повномасштабних

воєнних дій, тож низка її положень потребує значного коригування.

Базовий варіант соціально-економічного розвитку України на 2022-2030 року	Обсяг ВВП, %	2022-2024 - 5,1 2025-2027 - 7,4 2028-2030 - 5,9
	Обсяг кінцевих споживчих витрат, %	2022-2024 - 4,1 2025-2027 - 5,7 2028-2030 - 4,7
	Зростання обсягу основного капіталу, %	2022-2024 - 8,9 2025-2027 - 12,0 2028-2030 - 11,0
	Обсяг інвестицій у основний капітал, %	2022-2024 - 12,2 2025-2027 - 12,6 2028-2030 - 12,0
	Зростання величини основних фондів, %	2022-2024 - 2,3 2025-2027 - 2,7 2028-2030 - 3,8
	Зростання показників експорту товарів та послуг, %	2022-2024 - 6,3 2025-2027 - 6,8 2028-2030 - 5,8
	Зростання показників імпорту товарів та послуг, %	2022-2024 - 8,3 2025-2027 - 7,0 2028-2030 - 5,6
	Зміна індексу середніх річних цін, %	2022-2024 - 6,3 2025-2027 - 5,4 2028-2030 - 4,7
	Показник рівня безробіття згідно методології МОП, %	2022-2024 - 9,6 2025-2027 - 9,5 2028-2030 - 9,3
	Середня чисельність населення, млн. осіб	2022-2024 - 42,5 2025-2027 - 41,6 2028-2030 - 39,8
	Показник чисельності зайнятих у сфері економіки, млн. осіб	2022-2024 - 16,4 2025-2027 - 15,8 2028-2030 - 15,1
	Динаміка місячної заробітної плати, у % до попереднього року	2022-2024 - 8,9 2025-2027 - 7,9 2028-2030 - 6,5

Рис. 2.11. Базовий сценарій соціально-економічного розвитку України відповідно до національної економічної стратегії України до 2030 року

Національна економічна стратегія включає у себе 62 реформи, із котрих пріоритетними визначено 8 реформ та 2 програми, визначено 25

базових показників успішного розвитку держави. Обрана стратегія передбачає зростання позиції України у рейтингу СБ “Doing Business”, у кредитних рейтингах, зокрема – “Standard and poor’s” та у рейтингу конкурентоздатності, що формується Світовим економічним форумом (WEF) та досягнення низки інших індикаторів, котрі оцінюють перебіг реалізації реформ та програм.

На наш погляд, дана стратегія заслуговує уваги, проте нею охоплюється величезна кількість реалізованих реформ та програм розвитку держави (62), що є важко досяжним для держави, котра на даний час знаходиться в умовах війни із Російською Федерацією. Також низка індикаторів (пункт 4. - Стратегічні індикатори) викликають обґрунтовані сумніви у контексті їхнього досягнення.

У контексті євроінтеграції необхідно порівняти Національну економічну стратегію на період до 2030 року із стратегією “Європа 2030”. Сама стратегія “Європа 2030”, котра сьогодні реалізується у межах Європейського Союзу, є надзвичайно чіткою: вона демонструє напрямки досягнення фіксованих цілей, володіє окремо розробленим набором рекомендацій відносно кожної держави-члена Європейського Союзу і інструментарії їхнього впровадження. Щороку проводять моніторинг її реалізації у кожній державі, й на його підставі Європейською Комісією розробляються конкретні рекомендації відносно покращення економічних показників діяльності, котрі схвалено усіма країнами-членами Європейського Союзу.

На наш погляд Національна економічна стратегія на період до 2030 року є чітким орієнтиром стратегічного розвитку нашої держави.

Про рівень ефективності попередніх стратегій соціально-економічного розвитку держави продемонстровано за допомогою низки показників, котрі виражені у міжнародних індексах та подані у таблицях 2.9-2.11.

Таблиця 2.9. - Позиція України у міжнародних рейтингах протягом 2015-2021 років [26].

Назва рейтингу	Позиція України у рейтингу						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Індекс глобальної конкурентоздатності	88	81	72	83	75	78	84
Індекс економічної свободи	161	163	162	160	154	161	165
Індекс інвестиційної привабливості	2,56	3,27	2,17	2,11	1,86	2,56	2,87
Індекс легкості ведення бізнесу	146	148	151	136	111	95	82

Аналіз даних таблиці демонструє, що Україна опинилась на відносно низькому рівні конкурентоздатності - 84 місце, при цьому її показники понизились відносно 2017 року, коли вона посідала 72 місце (табл. 2.10).

Таблиця 2.10. - Динаміка ключових показників індексу глобальної конкурентоздатності України протягом 2015-2021 років [26].

Назва рейтингу	Позиція України у рейтингу						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Основні вимоги	101	97	78	78	86	100	103
Обсяг ринку	37	37	37	37	37	44	46
Інфраструктура національної економіки	67	70	64	67	67	68	74
Макроекономічна стабільність держави	131	111	89	106	104	133	127
Ефективність ринку товарів і послуг	128	128	116	123	111	105	107
Ефективність функціонування ринку праці	53	60	61	83	79	55	72
Розвиток фінансового ринку	118	115	113	116	106	120	129
Конкурентоздатність бізнесу	99	102	90	96	98	90	97
Інновації та розвиток	87	92	78	88	91	71	71

У рамках індексу глобальної конкурентоздатності найнижчим є показник рівня розвитку фінансового ринку і макроекономічної стабільності (табл. 2.11.).

Таблиця 2.11. - Динаміка ключових показників індексу легкості ведення бізнесу в Україні протягом 2016-2021 років [39].

Назва рейтингу	Позиція України у рейтингу					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Швидкість реєстрації підприємств	117	115	49	68	75	29
Одержання дозволів на будівництво	181	181	182	67	69	139
Реєстрація прав власності	164	167	148	87	58	60
Одержання кредиту	20	22	22	13	16	18
Захист прав інвесторів	107	113	116	106	108	87
Прозорість оподаткування	180	182	164	156	107	106
Міжнародна торгівля товарами та послугами	135	143	144	152	153	108
Виконання контрактів	43	43	41	43	42	43
Відновлення платоспроможності	157	157	156	140	141	140
Загальний рейтинг	148	151	136	111	95	82

Результати аналізу вказують на катастрофічні позиції України за двома групами показників: “Одержання дозволів на будівництво” і “Відновлення платоспроможності”.

Відносно показника економічної свободи, варто зазначити, що в 2021 році Україна у рейтинговій позиції займала 165 місце поміж 180 держав й вважалась країною з пригніченою економікою (табл. 2.12.).

Таблиця 2.12. - Елементи індексу економічної свободи України протягом 2020-2021 років [39].

Елементи економічної свободи			
Назва категорії	2020	2021	Відхилення
Право власності	26,0	43,4	+17,4
Захищеність від корупції	27,0	31,2	+4,2
Податкова свобода	79,6	80,6	+1,0
Обсяг державних витрат	31,6	40,2	+8,6
Свобода ведення бізнесу	57,8	64,1	+6,3
Функціонування ринку праці	48,9	50,8	+1,9
Монетарна політика	67,9	49,4	-18,5
Свобода ведення торгівлі	86,8	87,9	+1,1
Свобода здійснення інвестицій	21,0	25,0	+4,0
Фінансова свобода	31,0	32,0	+1,0
Позиція у світовому рейтингу	163	168	+5,0
Рівень економічної свободи	47,8	50,1	+2,3
Тип держави	Не вільна	Не вільна	-

Як вказано вище, індекс економічної свободи розраховують як

середнє арифметичне число десяти основних економічних свобод. Проте, у 2021 році експертами введено ще два вагомні компоненти для розрахунку індексу економічної свободи, зокрема - показник прозорості судової діяльності, котрий становив 23,6 бали та показник фінансового здоров'я - що становив 68,9 бали. Наведені складові інтегрального індексу економічної свободи не було розраховано у 2016 році.

Згідно дванадцяти категорій економічної свободи наша держава посідає наступні місця поміж держав світу: право власності - 124, боротьба із корупцією - 155, податкова свобода - 101, державні затрати - 162, свобода ведення бізнесу - 112, розвиток ринку праці - 147, монетарна політика - 185, свобода ведення торгівлі - 55, свобода інвестиційної діяльності - 166, рівень економічної свободи - 161.

Згідно одержаних результатів необхідно визначити вагомність кожної із ключових чотирьох груп у індексі економічної свободи держави.

До першої групи - верховенство права, входить захист прав власності та свобода від корупції. У цій групі зафіксовано невелике зростання, хоча представники великого бізнесу ще мають вагомий вплив на політику і бюджетні затрати. Наша держава має відносно низькі показники в категорії боротьби із корупцією, тож при умові ведення серйозної боротьби із цією загрозою Україна здатна суттєво зрости у сукупному рейтингу.

До другої групи відносять фіскальну свободу та державні витрати, котрі об'єднують в категорію - урядові обмеження. Показники фіскальної свободи погіршилися відносно 2020 року, що визначається слабким місцем нашої держави в рейтингу через постійну зміну нормативно-правового забезпечення. У нашій державі протягом останніх років спостерігають падіння рівня державних затрат на 1-3% відсотки валового внутрішнього продукту.

Регуляторну ефективність експерти та аналітики називають третьою групою, котра включає показники: свободи бізнесу, свободи ринку праці, монетарної свободи. Вказана група максимально негативно впливає на

показники індексу економічної свободи, що у першу чергу спричинено низкою державних регуляторних органів, котрі знаходяться у стані реформування, створюючи додаткову невизначеність для представників бізнесу.

Четвертою групою вважається відкритість ринків, котра складається із показників свободи торгівлі, свободи інвестицій а також фінансової свободи. Єдиним компонент, згідно котрого наша держава має високі позиції - це “Свобода торгівлі”, що багато у чому завдячується підписанню угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Показники свободи інвестицій та фінансової свободи знаходяться на низькому рівні та навіть в умовах військових дій потребують повного переформатування. Необхідно здійснити кардинальні реформи: повне відкриття земельного ринку, широке впровадження аукціонів із приватизації державного майна, реформування держапарату.

Таким чином варто, із врахуванням досвіду європейських держав, більш чітко формувати та реалізовувати Національну економічну стратегію на період до 2030 року, що сприятиме забезпеченню конкурентоспроможності національної економіки та високого рівня життя її громадян у довгостроковій перспективі.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СТРАТЕГІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ.

3.1. Сценарії і стратегії розвитку України в рамках євроінтеграції.

Для будь-якої держави необхідним елементом зовнішньої стратегії та умовою вирішення ключових проблем розвитку є здійснення національної гео економічної політики відносно різнорідних міжнародних економічних об'єднань та коопераційних, інтеграційних процесів. Для нашої держави формування векторів міжнародної економічної інтеграції постало найбільш дискусійним питанням розвитку держави у період після здобуття незалежності.

Географічно розміщуючись у центрі Європи, на ключовому фарватері осі Захід-Схід й будучи важливою придунайською країною, наша держава протягом десятиліть з перемінним успіхом визначала дилему оптимального співвідношення цивілізаційно різнорідних інтеграційних напрямків включення у економічно розвинений господарський простір ЄС та одночасного перебування у соціальних, економічних та культурних зв'язках із Росією. Сформований парадоксальний та небезпечний дисбаланс зовнішніх факторів, що полягав у розбіжності між прозахідним зовнішньополітичним та військово-стратегічним курсом країни й її жорсткою, значною мірою односторонньою економічною залежністю від вороже налаштованої Російської Федерації.

При цьому ключовим завданням держави у процесі підписання договорів із будь-якими інтеграційними структурами залишається максимальне відстоювання та просування національних позицій й інтересів, збереження чи покращення наявних торгово-економічних відносин.

Відносини України та Європейського Союзу мають тривалу історію, котра сягає періоду проголошення незалежності нашої держави.

Зокрема, представництво Європейської Комісії (ЄК) у нашій державі було відкрито у Києві наприкінці 1993 року (починаючи із 01.12.2009 р. - Представництво ЄС в Україні).

У 1994 році, із підписанням Угоди “Про партнерство та співробітництво (УПС)” політичний діалог між Європейським Союзом та нашою державою вийшов на новий рівень. У підписаному документі акцентовано увагу на економічних і соціальних питаннях та необхідності удосконалення державного управління й гарантування свободи слова і громадянських прав.

Перемога помаранчевої революції на початку 2005 року призвела до перегляду європейських перспектив України. Зокрема, вже 13.01.2005 р. Європейський Парламент практично одногосно (467 голосів проти 19) затвердив пропозицію, у котрій висловлено побажання Європарламенту встановити якомога тісніші зв'язки з нашою державою із огляду на перспективу членства у ЄС.

Вже за місяць, 21.02.2005 року, Європейською Радою ухвалено “Спільний план дій Україна - ЄС”, котрий включав положення згадуваної “Угоди про партнерство і співробітництво”, прийнятої у 1994 році і відповідав, на думку Єврокомісії, всеосяжній та амбіційній меті співпраці із нашою державою відносно впровадження усіх ключових напрямків реформ, необхідних для вступу у Євросоюз.

Наступним практичним кроком інтеграції економіки нашої держави у європейський простір стало формування та підписання угоди про асоціацію України та ЄС. Зокрема, 20-24 жовтня 2008 року Європейський Союз та наша держава провели перший раунд переговорів відносно виконання розділу зони вільної торгівлі, котрий гальмував угоду про асоціацію. За його результатами 29 жовтня 2008 року Комісар Європейського Союзу Жак Барро спільно із українськими чиновниками провели зустріч у Брюсселі з метою започаткування переговорів про безвізовий режим, що мало наслідком прийняття 16 червня 2009 року було нового практичного інструменту - Порядку денного асоціації Україна - Європейський Союз.

Після перемоги Революції Гідності президентом України Петром Порошенком і представниками Європейського Союзу 27 червня 2014 року

підписано економічну частину Угоди про асоціацію, котра пройшла ратифікацію Верховною радою України 16 вересня 2014 року.

Варто уточнити, що до моменту вступу у силу Угоди про асоціацію із 1 січня 2016 року для регламентація відносин України та ЄС здійснювалась у відповідності до положень чинної Угоди “Про партнерство та співробітництво”.

Формування поглибленої і всеосяжної зони вільної торгівлі містить низку як позитивних, так й негативних наслідків.

Зокрема, до переліку позитивних наслідків створення ЗВТ+ варто віднести:

1. підвищення рівня доступу вітчизняних товарів, послуг, капіталів та технологій на ринки держав розширеного Європейського Союзу;
2. покращення умов експорту вітчизняної продукції у зв'язку із одержанням цінової переваги завдяки скасуванню ввізних мит;
3. переоснащення та модернізація українських підприємств;
4. зростання обсягів інвестицій із держав-членів Європейського Союзу у економіку нашої держави, у тому числі й для формування спільних підприємств із іноземним капіталом;
5. зростання показників двосторонньої торгівлі та збільшення валютних надходжень;
6. підвищення рівня ефективності розташування трудових ресурсів;
7. збільшення номенклатури товарів та послуг на внутрішньому ринку України;
8. підвищення конкурентоздатності вітчизняної продукції завдяки впровадженню нових стандартів якості;
9. гармонізація комплексу митних процедур та підвищення ефективності функціонування митних органів у контексті сприяння розвитку торгівлі;
10. Формування гармонізованого правового поля з метою забезпечення функціонування суб'єктів торгових відносин завдяки

зближенню законодавств України та Євросоюзу;

11. введення європейських стандартів, котре дозволить впровадити механізми боротьби із ухиленням від сплати податків та податковим шахрайством.

Результатом на даний момент стало:

1. зниження частки тіньової економіки та скорочення обсягу контрабанди підакцизних товарів;

2. формування експортно-кредитного агентства (ЕКА). Важливо зауважити, що Державні та приватні ЕКА є посередниками між експортерами і національними урядами, сприяючи наданню експортних гарантій, страхуванню, виданню кредитів, технічній допомозі для усунення економічних та політичних ризиків у процесі продажу товарів на міжнародному ринку;

3. розвиток конкуренції і обмеження практики монополізму;

4. покращення доступу до якісних зразків імпортової техніки, насінневого матеріалу, засобів захисту рослин та тварин.

Як відомо, 23 червня 2022 року Європейською радою одностайно надано нашій державі статус кандидата у члени Європейського Союзу. У середньому шлях держав до повноцінного членства тривав 8-10 років. Проте, повільний темп вступу має позитивний аспект, оскільки реформи, котрі змушували кандидатів виконувати ЄС, надали вагомий поштовх до прискореного розвитку національних економік ще під час етапу їхнього кандидатства.

Випадок нашої держави певним чином є унікальний - разом із кандидатством Європейський Союз оприлюднив сім вимог, котрі держава має виконати для збереження статусу. Тобто Україні надано кандидатство "авансом", оскільки завжди умови для щодо отримання державі оголошують ще до рішення, проте не після нього.

Серед вимог варто виділити:

1. реформу Конституційного Суду;

2. судову реформа;
3. зміну антикорупційної політики, термінове призначення керівника САП;
4. боротьбу із відмиванням коштів;
5. Прийняття антиолігархічного закону;
6. Здійснення гармонізації аудіовізуального законодавства із європейським;
7. Вдосконалення законодавства про національні меншини.

Статус кандидата у члени ЄС не означає автоматичного вступу до Європейського союзу, проте надає певний алгоритм дій. В середньому держави проходять шлях кандидатства протягом 8,4 року, згідно підрахунків CASE. Найбільш коротким цей термін став для Фінляндії - майже 3 роки. Найтривалішим для Турецької Республіки, оскільки держава стала кандидатом ще у 1999 році проте досі змушена вести перемовини відносно членства.

Кандидати і потенційні кандидати у члени Європейського Союзу мають можливість одержати спеціальну допомогу, котру виділяє Європейська комісія (ІРА). Ця програма є розрахованою на п'ять років та зростає із кожним новим етапом вступу.

У період 2007-2013 років бюджет цього інструменту складав 11,5 млрд. євро. Його прямому наступнику - ІРА II виділено 12,8 млрд євро на період 2014-2020 років. Бюджетним пакетом ІРА III (2021-2027 роки) встановлено допомогу у обсязі 14,16 млрд. євро На вказану допомогу претендує і Україна [28].

Найбільшу суму при допомозі програми ІРА II одержала Туреччина - 3,53 млрд євро протягом п'яти років, найменшу Чорногорія – всього 279 млн. євро.

Протягом 2014-2021 років Європейським Союзом та європейськими фінансовими організаціями уже виділено Україні допомогу у сумі понад 17 млрд. євро у формі грантів і позик. Ще понад 4,5 млрд. євро - після

військового вторгнення Російської Федерації в Україну.

Набуття статусу кандидата на членство у Євросоюзі надає поштовх відносно розвитку економіки держави, котра його одержує. Згідно підрахунків журналу Forbes, із 1996 до 2020 року обсяг ВВП держав-кандидатів збільшувався у середньому на понад 2% швидше, аніж у межах Євросоюзу. Можемо це пояснити низкою факторів:

1. економіка держав-кандидатів переважно поступається економікам учасників ЄС, тому володіє більшим потенціалом до зростання;
2. низкою фундаментальних реформам, котрі має здійснити держава на шляху до набуття членства, котрі штовхають ВВП держави уперед.

Згідно довоєнних розрахунків, якщо б наша держава стала членом Європейського Союзу, то володіла би 12,5% земельних ресурсів усього ЄС, а українці формували б 8,4% від його сумарного населення.

Для подолання проблем, котрі стоять на шляху до членства у Європейському Союзі, необхідно усвідомити, що євроінтеграція, як ключовий вектор внутрішньої та зовнішньої політики нашої держави, повинна бути усвідомленою та визначеною як необхідність жити у просторі європейських цінностей, що матиме логічним наслідком інституційне приєднання до Європейського Союзу.

Нашій державі необхідно прагнути до максимальної реалізації власного експортного потенціалу та економіко-географічного положення. У цьому контексті наявність сумарного 1400 кілометрового кордону із Європейським союзом та 500 мільйонів потенційних споживачів на ринках держав ЄС надають значні можливості відносно вдосконалення торгово-транзитної інфраструктури нашої держави, виробництва експорт-орієнтованих товарів, орієнтованих на експорт у Євросоюз, а також - прикордонної торгівлі.

У грудні 2022 року Кабінетом Міністрів України схвалено Стратегію комунікації із питань європейської інтеграції України на період до 2026 року [27].

Основною метою є утвердження у громадянського суспільства сталої підтримки членства держави у Європейському Союзі, розуміння основних положень інтеграції до європейського соціально-економічного, культурного і політичного простору, а також здійснення процесу внутрішніх реформ та перетворень у сторону вільнішого, демократичнішого, справедливішого, більш прозорого і успішного суспільства. Передбачено, що реалізацію вказаної Стратегії спільно здійснюватимуть органи виконавчої влади, місцевого самоврядування (ОМС), інституції громадянського суспільства і бізнесу завдяки та в межах бюджетним асигнуванням, котрі передбачені центральними органами виконавчої влади, а місцевими органами влади на 2023 рік, а також іншими джерелами, котрі не заборонено законодавством. З метою реалізації Стратегії планується залучення фінансових ресурсів українських і міжнародних підприємницьких структур, неурядових організацій та фондів тощо.

Основною метою Стратегії є утвердження у громадянському суспільстві тенденцій свідомої підтримки участі нашої держави у Європейському Союзі, її подальшої інтеграції до цивілізованого економічного, культурного і політичного простору, а також здійснення процесів внутрішніх реформ і перетворень задля побудови справедливого, вільного, гармонійного, демократичного та прозорого суспільства, котре опирається на засадничі права та свободи людини, у тому числі - принципи недискримінації і гендерної рівності, функціонування ринкової економіки, підзвітності влади та відкритості.

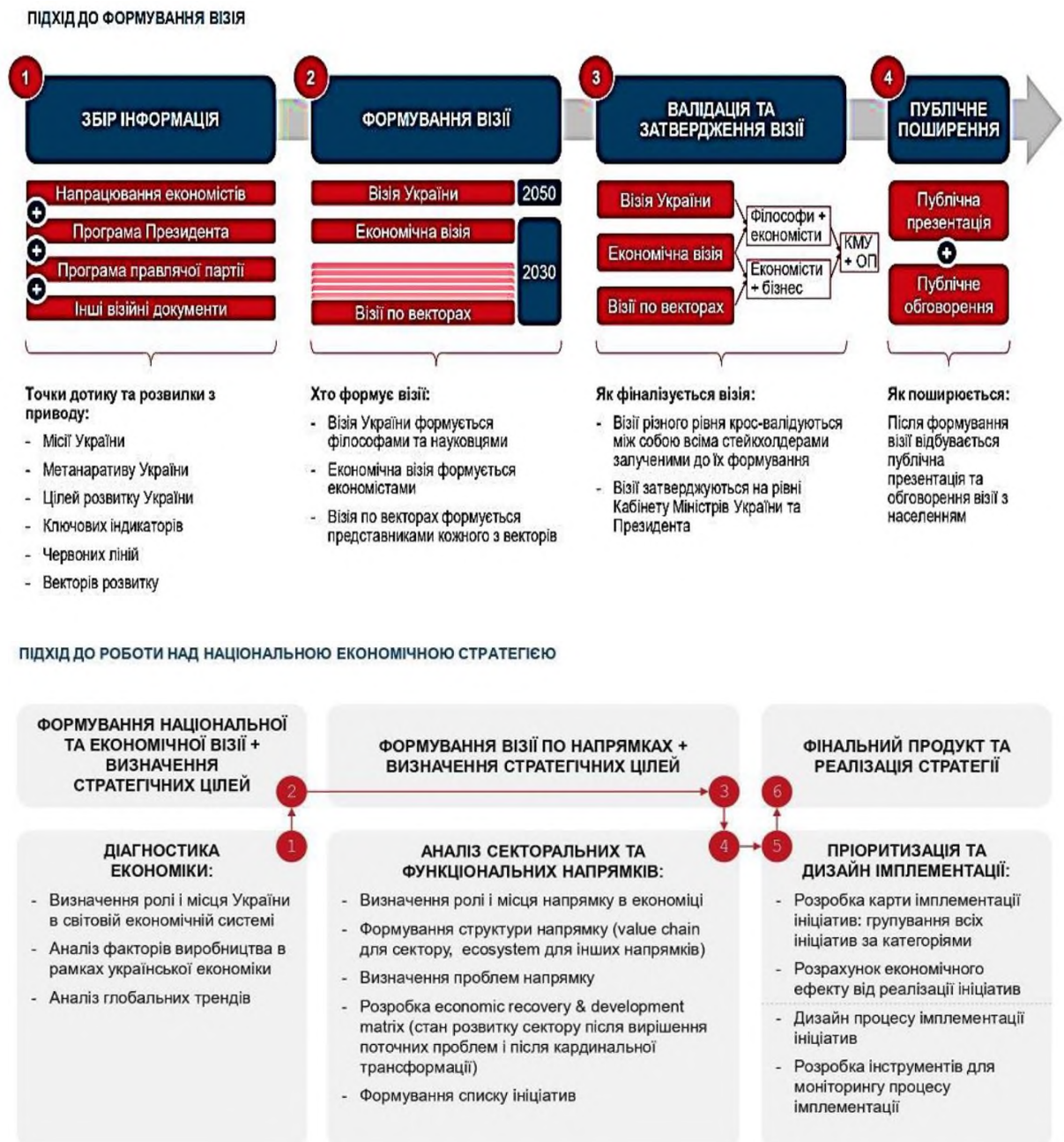
На жаль, повномасштабне вторгнення РФ до України та подальші міграційні процеси ставлять значні перешкоди відносно реалізації поставлених стратегій. У зв'язку із цим вважаємо за необхідне здійснити адаптацію Національної економічної стратегії 2030 до наявних реалій.

Пропоноване вдосконалення стратегії передбачає використання складної методики.

Формуючи власну методикку із удосконалення Стратегії, нами вивчено успішний світовий досвід економічних стратегій та візій, котрі вже зреалізовано. Поміж них - досвід Великої Британії, Німеччини, Республіки Польщі, Австралії та низки арабських країн. Також відібрано кращі ідеї вітчизняних економістів, експертів та міжнародних економічних центрів.

У результаті нами запропоновано двоетапну модель вдосконалення Національної економічної стратегії (рис. 3.1.).

Рис. 3.1. Двоетапна модель вдосконалення Національної економічної стратегії до 2030 року

Першим етапом є формування візії. Усвідомлюючи, як саме має виглядати життя громадян у майбутні десятиліття, нам необхідно розробити чіткий план дій для формування таких умов. У контексті цього нами передбачається аналіз секторальних та функціональних напрямків. Вказаний етап передбачає формування списку опрацьованих на усіх рівнях ініціатив щодо кожного із напрямків, котрий допоможе не лише вирішити поточні проблеми, але й здійснити кардинальну трансформацію кожного сектору економіки.

Другим етапом вважаємо процедури пріоритезації й імплементації. Усі ініціативи необхідно поділити на три ключові категорії: зміни у регуляторному середовищі, ініціативи, котрі мають вплив на формування державного бюджету, та ініціативи, котрі передбачають здійснення державних інвестицій.

Очікуваним результатом реалізації вдосконаленої стратегії є забезпечення сталої підтримки громадянами України євроінтеграційних процесів як єдиної можливості здійснення реформ і перетворень у державі, котрі орієнтовані на досягнення нею політичної стабільності, розвитку демократії та дотримання верховенства права, у тому числі - поваги до свобод людини та основоположних прав, гендерної рівності і недискримінації, а також - впровадження в нашій державі відповідних соціальних стандартів держав-членів Європейського Союзу, зростання рівня громадської підтримки стратегічної мети нашої держави - її вступу до Європейського Союзу.

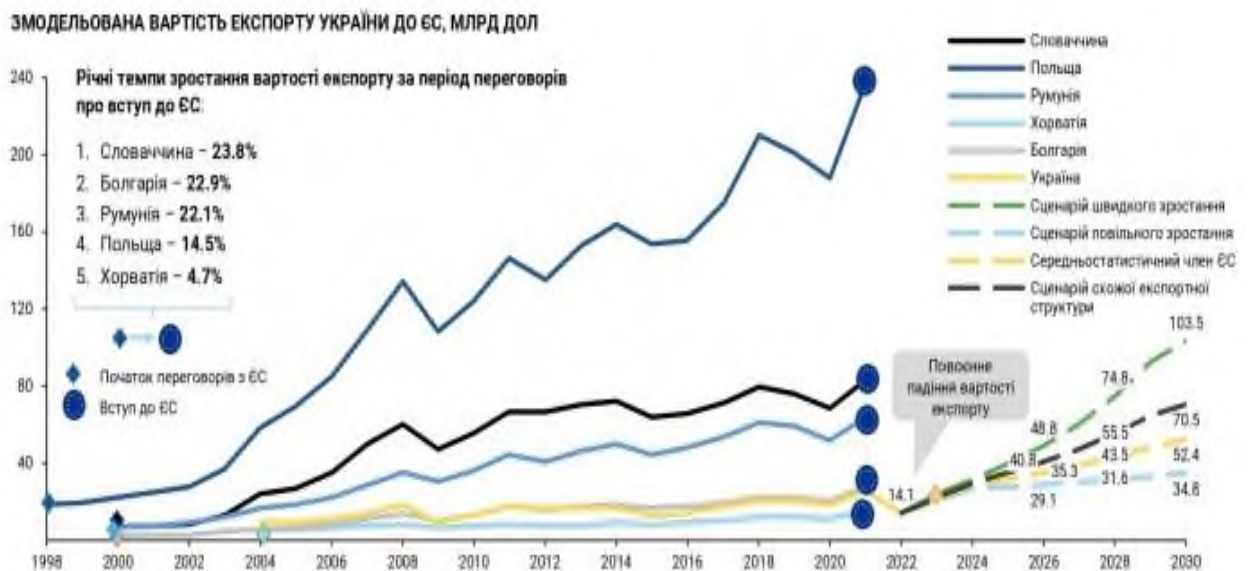
Таким чином, нашу державу на шляху до членства у Європейському Союзі чекають як перспективи, так й певні труднощі, подолання котрих повинно бути закладене у Національній економічній стратегії до 2030 року.

3.2. Перспективні напрямки вдосконалення національної економічної стратегії.

Події, спричинені військовим вторгненням Російської Федерації демонструють, що саме відкритість торгівлі між нашою державою та Європейським Союзом, а також прискорення інтеграції до внутрішнього ринку Європейського Союзу є ключем до збереження вітчизняної економіки в умовах військових дій і швидкого економічного відродження.

У залежності від того, скільки часу триватиме війна, наскільки сильний та який саме вона матиме вплив на торгівельні потоки, який термін наша держава залишатиметься у статусі кандидата в члени Європейського Союзу, можливе прогнозування різних сценаріїв економічної інтеграції.

Згідно сценарію повільного зростання і післявоєнного відновлення Україна здатна досягти показника понад \$35 млрд дол. США експорту товарів та послуг до Європейського Союзу і \$24 млрд дол. США імпорту товарів та послуг із Євросоюзу вже до 2030 року (рис. 3.2.).

Рис. 3.2. Змодельована вартість експорту України до Європейського Союзу на перспективу до 2030 року [39].

Згідно сценарію швидкого зростання, експорт вже до 2030 року здатен досягти позначки \$103 млрд дол. США, а імпорт - \$129 млрд дол. США, що суттєво більше, аніж поточні показники. Нагадаємо що обсяг вітчизняного експорту товарів до Європейського Союзу згідно результатів відносно мирного 2021 року становив понад \$26 млрд. дол. США, імпорт - майже \$28,9 млрд. дол. США.

Для нашої держави вступ до Європейського Союзу означатиме зростання кількості та масштабів торговельних потоків, відкриття європейських ринків і спрощення доступу до них, зростання технологічності продукції, котра виробляється й покращення ноу-хау.

Також вступ до Євросоюзу сприятиме зменшенню безробіття, зміцненню людського капіталу, підвищенню стандартів життя і зростанню заробітної плати громадян.

Характерно, що вступ України до ЄС є взаємовигідним, оскільки означатиме для держав Європейського Союзу зростання прибутку від вкладених інвестицій, можливість щодо скорочення трудових розривів, зниження вартості праці, зростання бюджету ЄС завдяки внескам України та запобіганню інфляції зарплат, зростання надходжень банківського сектору тощо.

Також для Європейського Союзу вступ України надасть можливість для посилення власної стратегічної автономії, тобто курсу збереження власної відкритості щодо зростання торгівлі й інвестицій у економіку Європейського Союзу, із запровадженням комплексу чітких правил, сталості і захисту європейських споживачів й товаровиробників від обмежуючих примусових торгових практик від третіх держав.

З метою досягнення поданих вище показників необхідно багато роботи та часу. Тому, Україні необхідно уже готувати економіку щодо вступу у ЄС та реалізувати усі можливості, котрі надає їй кандидатство.

Саме тому, допоки тривають політичні дискусії відносно переговорів щодо вступу, необхідно працювати над процесом системної економічної

інтеграції нашої держави до Європейського Союзу, що є базою усіх процесів інтеграції на європейському континенті.

Вказане питання набуло гостроти у ході саміту Україна-ЄС та спільного засідання представників Європейської комісії і Уряду України. Згідно наших досліджень виокремимо його ключові блоки:

I. Адаптація та вдосконалення законодавства

У часовий проміжок підготовки до переговорів щодо вступу Україні і Європейському Союзу необхідно використовувати успіхи у сфері адаптації інституційної бази для ратифікації спільних рішень, котрі покращують доступ на європейський ринок та забезпечують економічне зближення України і Євросоюзу.

У першу чергу необхідно продовжити план дій із адаптації власного законодавства до комплексу європейських директив у рамках DCFTA (Поглибленої та всеохопної зони вільної торгівлі) й Угоди про асоціацію із ЄС, що прискорить процес економічної інтеграції України до Євросоюзу і забезпечить доступ до єдиного ринку ЄС.

Також необхідно завершити перемовини відносно “промислового безвізу” та укласти угоду АСАА.

Варто зазначити, що розробку механізму роботи над угодою АСАА вважаємо моделлю відносно інших напрямків, щодо котрих Україна планує інтегруватися до внутрішнього ринку держав Європейського Союзу, оскільки глибина оцінювання відповідності законодавчої сфери повністю задовольняє вимоги переговорів щодо вступу в ЄС.

В сфері публічних закупівель рівень адаптації нашого законодавства щодо правил ЄС дозволяє Україні узгоджувати рішення Ради асоціації і Торгового комітету відносно виконання вимог Фази I і Фази II щодо взаємного відкриття ринків публічних закупівель. В даному випадку спостерігається синергія поміж упровадженням норм Європейського Союзу, що необхідно для вступу і взаємного відкриття ринків в правових рамках відповідно до Угоди про асоціацію.

Необхідне також розширення сфер співпраці України та Європейського Союзу [21].

Зокрема, напередодні зустрічі із Європейською Комісією представниками Уряду України узгоджено текст рішення відносно спільного роумінгу.

Це питання набуло гостроти, оскільки питання роумінгу не було включено до додатку 17-3 до Угоди щодо асоціації. Тож у 2023 році ця сфера стане першою у ході консультацій відносно повної юридичної інтеграції нашої держави в внутрішньоєвропейське регулювання послуг міжнародного роумінгу.

У даному випадку важливо керуватись правовою логікою, котра буде діяти у процесі економічної інтеграції держави до внутрішнього ринку ще до вступу у ЄС. Станом на початок 2023 року між Європейською комісією, регуляторами і операторами існує меморандум відносно роумінгу, дію котрого було продовжено ще на пів року.

Згідно нього здійснено лібералізацію використання вітчизняних мобільних номерів на території держав ЄС. Наразі її дія триває до кінця 2023 року, дію меморандуму планують зробити безстроковою.

Протягом минулих консультацій питання роумінгу не включалось у пакет заходів щодо Угоди про асоціацію, проте у 2023 році ця сфера стала пілотною відносно повної юридичної інтеграції держави у внутрішньоєвропейське регулювання процесу надання послуг.

Нові узгоджені рішення Торгового комітету дозволять перетворити це тимчасове рішення на постійно діючий правовий механізм, що полягатиме у повному включенні України у внутрішній процес регулювання Європейського Союзу, із усіма правами й обов'язками.

Таким чином, у подальшому зникне потреба у проведенні передвступних переговорів з цього питання. Україна вже буде інтегрованою у "acquis" Європейського Союзу.

Згідно наведеної логіки, у період передвступної підготовки, Україні

необхідно інтегруватись у всіх можливих сферах, серед котрих: митна сфера, безпека продуктів харчування, сфера енергетики тощо.

II. Імплементация угоди щодо вільної торгівлі.

Завдяки рішенням Європейського Союзу відносно застосування автономних торгових заходів у формі скасування усіх типів мит, угод щодо регулювання автомобільних перевезень, ефективній реалізації усіх сфер логістичної співпраці наша держава змогла зберегти довоєнний обсяг торгівлі між Україною і Європейським Союзом.

Більш того, якщо у 2021 році, тобто до початку агресії Росії проти України частка ЄС у міжнародній торгівлі нашої держави знизилась до 41 відсотку, то протягом найбільш складного для вітчизняної економіки 2022 року вказаний показник збільшився до 55,5%. Найбільш позитивним вважаємо збереження обсягів стратегічного імпорту із ЄС в умовах війни, оскільки наша держава одержує із ЄС понад 90 відсотків паливо-мастильних матеріалів і майже 70 відсотків медпрепаратів, критично необхідних на фронті [21].

В квітні 2022 року Європейською комісією здійснено безпрецедентний крок з метою підтримки України в умовах повномасштабного вторгнення Російської Федерації. Тоді терміном на рік скасовано усі митні платежі для вітчизняних товарів і було підписано угода щодо автомобільних перевезень, котра допомогла забезпечити економічну безпеку нашої держави.

Для збільшення ефективності торгівлі, Міністерством економіки та DG Trade узгоджено вдосконалений Пріоритетний план заходів із посиленої імплементации угоди щодо вільної торгівлі. Ключовий акцент вказаного плану - інтеграція держави у внутрішній ринок Євросоюзу.

Планом передбачається 29 заходів, котрі дозволять завершити поточні проекти (зокрема - АСАА) й розпочати роботу відносно інтеграції до внутрішнього ринку у розрізі усіх придатних для цього сфер та оновити необхідні додатки до угоди, здійснити моніторинг відповідності

інституційної сфери й схвалити рішення відносно повноцінного відкриття ринків ЄС.

Станом на початок 2023 року необхідно узгодити продовження дії автономних торговельних заходів Європейського Союзу та дії угоди щодо автомобільних дозволів (Європейська комісія уже оприлюднила власну узгоджену позицію відносно продовження дії цієї угоди до кінця 2025 року).

Це необхідно як для підтримки функціонування економіки України в воєнний час, так й для підготовки до процесу економічної інтеграції України й ЄС.

III. Відновлення економіки і значення міжнародних фінансових інститутів.

Міжнародні фінансові інститути є вагомими гравцями, котрі допомагають прискорити процес економічного й інфраструктурного відновлення нашої держави. У цьому розрізі наприкінці 2022 року досягнуто консенсусу відносно ключової ролі залученого приватного капіталу для повоєнного економічного відновлення.

На даний час найбільш болюче питання для представників приватного бізнесу Європейських держав – алгоритм страхування військових ризиків діяльності у нашій державі.

IV. Інтеграція ринків праці.

Із початком військових дій, та масовим потоком біженців до держав Євросоюзу наявність механізмів тимчасового захисту сприяли багатьом українцям віднайти легальну роботу у країнах-членах Європейського Союзу. У власну чергу активність українців в пошуку роботи сприяє державам із структурною нестачею трудових ресурсів (ФРН, Чехія, Республіка Польща) у процесі подолання викликів для власної економіки.

Проте головним для України є надання громадянам можливостей якомога швидше повернутися до рідної держави, вже в Україні працюючи над спільним економічним добробутом.

Утім, очевидним є факт, що досвід значної трудової міграції у ході

повномасштабної війни демонструє, що обґрунтоване взаємне забезпечення повної свободи руху трудових ресурсів та інтеграція ринку праці є у інтересах як ЄС, так й України.

Тому необхідно розробити основи системної економічної інтеграції України і ЄС, котра стане основою усіх інтеграційних процесів у межах Європейського континенту.

Формування драйверів економічної інтеграції.

Нагальною постає й необхідність вдосконалити принципи роботи вітчизняної банківської системи, котра наразі практично не здійснює кредитування бізнесу й виробників.

Принципової ваги набуває також потенційна реформа судової гілки влади та дуже жорстка боротьба з корупцією, формування податкових і кредитних стимулів щодо розвитку самозайнятості, упровадження більш прозорої системи відшкодування податку на додану вартість і зниження адміністративного тиску на бізнес.

Вітчизняному бізнесу також необхідно провести вагому підготовчу роботу для того щоб у майбутньому більш впевнено почуватися на ринках держав Європейського Союзу.

Зрозуміло, що понад рік повномасштабної військової агресії Російської Федерації проти нашої держави економічна ситуація в Україні, а початок відновлення й одержання перспектив на вихід із глибокої економічної кризи є можливим лише завдяки активній євроінтеграції, просуванню в реформах і боротьбу із корупцією [28].

При умові, що вказані рекомендації будуть виконані, наша держава здатна ефективно і швидко завершити економічну інтеграцію із ЄС і стати повноцінним членом Європейського Союзу.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У процесі проведеного дипломного дослідження розв'язано важливі наукові задачі, котрі стосуються стратегічного економічного розвитку нашої держави та подано практичні рекомендації відносно механізму вдосконалення національної економічної стратегії України із врахуванням її євроінтеграційного курсу. На основі здійсненого дослідження сформовано наступні висновки:

1. На базі дослідження сутності соціально-економічного розвитку як природнього процесу еволюції економічної системи виявлено, що розвиток процесів глобалізації сприяє поширенню інтернаціоналізації економічного життя і, відповідно - розвитку регіоналізації і транснаціоналізації. Відповідно до результатів проведеного дослідження зазначено, що процес глобалізації економічного розвитку сприяє сталому зростанню взаємної залежності ключових елементів міжнародних економічних відносин, сприяючи їх цілісності, що зростає завдяки швидкому розвитку процесів інтернаціоналізації виробництва і обміну.

2. Встановлено, що зміст стратегії економічного розвитку держави визначається економічною політикою уряду, котра розрахована на довготривалу перспективу і передбачає досягнення ключової мети - забезпечення соціального та економічного розвитку держави. Перспективна стратегія економічного розвитку держави включає комплекс заходів з метою трансформації народогосподарського комплексу держави, реалізація котрих в найближчій перспективі дозволить виробляти необхідний перелік товарів та послуг, а також формування якого саме типу ресурсного потенціалу вимагатиме реалізація поставлених цілей.

3. Виявлено, що показник стратегічної ефективності економічного розвитку держави, визначатиметься у першу чергу рівнем наукової обґрунтованості поставлених цілей розвитку, відповідності визначеної стратегії поставленим цілям та ефективністю встановленої системи мотивації економічного розвитку держави.

4. Оцінювання економічної бази євроінтеграційного курсу України обґрунтувало висновки про те, що економічним чинником євроінтеграції України є сукупність економічних переваг, котрі вона одержала у результаті здійснення цього процесу, відкриття для держави високорозвиненого ринку Європейського Союзу. Зокрема, реальний обсяг ВВП України зростав протягом усього досліджуваного періоду, демонструючи середній показник росту на рівні 8,8% у гривневому вираженні та на рівні 2,4% - у валютному

Зафіксовано стабільне зростання доходів та видатків населення, як у загальному виразі, так і у розрахунку на 1-го жителя. Варто зауважити, що середній темп зростання доходів населення (20,1%) значно перевищував показник інфляції протягом досліджуваного періоду (9,16%), що дозволяє стверджувати про реальне зростання доходів громадян України у період ратифікації угоди про співпрацю України та Європейського Союзу на понад 65%

Обсяг прямих іноземних інвестицій у економіці України протягом 2016-2021 років зріс на 53,34%, При цьому інвестиції із держав Європейського Союзу були домінуючими у цьому обсязі (80,5%) подвоївшись протягом вказаного періоду.

5. Аналіз показників загального прогресу виконання Угоди про асоціацію у розрізі ключових 24-х сфер економіки продемонстрував загалом позитивну динаміку виконання поставлених завдань. Найкращих успіхів досягнуто у сферах політичного діалогу, національної безпеки та оборони, гуманітарної політики, сфері юстиції, свободи, безпеки та дотримання прав людини, що позитивно оцінюється керуючими органами Європейського Союзу, що призводить до стабільного збільшення фінансової підтримки у впровадженні євроінтеграційних реформ. Зокрема, загальна сума макрофінансової допомоги, що одержано Україною на протязі 2014 - 2021 років та становить майже 5,01 млрд. євро.

Проте, варто виокремити надзвичайно складну ситуацію у сфері боротьби із фінансовим шахрайством та співпраці із структурами

фінансового контролю Європейського Союзу, у котрих прогрес практично відсутній.

6. На основі обробки статистичних даних змодельовано вартість експорту України до Європейського Союзу на перспективу до 2030 року. У процесі прогнозування враховано різні сценарії післявоєнного відновлення економіки України та рівня економічної інтеграції із Європейським Союзом.

Згідно найбільш імовірного сценарію зростання, експорт вже до 2030 року здатен досягти позначки \$103 млрд дол. США, а імпорт - \$129 млрд дол. США, що суттєво більше, ніж показники “довоєнного” 2021 року.

7. На основі аналізу досвіду економічної співпраці України та ЄС протягом останніх років нами виокремлено ключові перспективні блоки здійснення системної економічної інтеграції нашої держави до Європейського Союзу

8. На основі порівняльного аналізу ключових положень Маастрихтських критеріїв, Стратегії “Європа 2030”, Національної економічної стратегії на період до 2030 року а також Стратегії комунікації із питань європейської інтеграції України на період до 2026 року виявлено необхідність адаптації вітчизняних стратегій до нових геополітичних умов, котра значно посилилась із початком повномасштабної агресії Російської Федерації проти України, а також подальшого надання нашій державі статусу кандидата на членство у Європейському Союзі.

У результаті нами запропоновано двоетапну модель вдосконалення Національної економічної стратегії.

Формуючи власну методичку із удосконалення Стратегії, нами вивчено успішний світовий досвід економічних стратегій та візій, котрі вже зреалізовано. Поміж них - досвід Великої Британії, Німеччини, Республіки Польщі, Австралії та низки арабських країн. Також відібрано кращі ідеї вітчизняних економістів, експертів та міжнародних економічних центрів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.

1. Базилевич В. Д. Концептуалізація мегатрендів економічного розвитку в контексті глобальних викликів сучасності / В. Д. Базилевич // Парадигмальні зрушення в економічній теорії ХХІ ст. : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. - К. : Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. - 2018. - С. 11-15.
2. Батаренко А. О. Проблеми та перспективи європейської інтеграції України / А. О. Батаренко // Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ. - 2014. - № 1. - С. 34-37.
3. Бестужева С. В. Міжнародна економічна діяльність України : навч. посіб. / С. В. Бестужева. - Х. : Вид. ХНЕУ, 2016. - 274 с.
4. Бойко А. В. Стійкість національної економіки: теорія, методологія, практика: монографія / Аліна Василівна Бойко. - Київ : Ін-т екон. та прогноз. НАН України, 2014. - 288 с.
5. Бондарець М. Глобальні стратегії трансформації та структурної модернізації соціально-економічного розвитку транзитивних країн / М. Бондарець // Дослідження міжнародної економіки. Зб. наук. праць. - 2018. - № 2. - С. 99-110
6. Веселовський А. Європейська інтеграція починається в Україні / А.Веселовський // Зовнішні справи. - 2012. - № 1. - С. 5-8.
7. Гавура В. О. Методичні підходи до формування стратегії підвищення конкурентоспроможності регіону / В. О. Гавура // Економічний простір. - 2012. - № 60. - С. 45-52.
8. Газуда Л. М. Особливості інтеграції та конвергенції територіальних економічних систем [Текст] / Л. М. Газуда // Економічний часопис - ХХІ : науковий журнал. - 2015. - N 9/10. - С. 83-86
9. Дмитренко О.В. Сутність та значення глобальної конкурентоспроможності країни / О.В. Дмитренко, Є.І. Юрчук // Регіональна економіка. - 2016. - № 5. - С. 7-9.
10. Дорошенко І. Стабільність фінансової системи та можливість запровадження євро в Україні. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://finance.liga.net/ua/all/novosti/stabilnost-finansovoy-sistemy-i->

vozmojnost-vnedreniya-evro-v-ukraine

11. Єлісеєв К. 7 міфів угоди про асоціацію між Україною та ЄС / К. Єлісеєв // Народний Депутат. - 2013. - № 9. – 27 с.

12. Жаліло Я. А. Теорія та практика формування ефективної економічної стратегії держави: монографія / Я. А. Жаліло. - К. : НІСД, 2019. - С. 16.

13. Іванова М.І., Варяниченко О.В. Переваги та ризики Євроінтеграції України. - К.: Либідь, 2015. - 211 с.

14. Каймашнікова К.С. Генезис та сутність категорії «глобальна стратегія економічного розвитку / К.С. Каймашнікова // Науковий вісник Херсонського державного університету. - 2014. - Вип. 7. - Ч. 1. - С. 92-95.

15. Куренкова О. Статус кандидата до ЄС: що це змінить для України та чи допоможе закінчити війну. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://susplne.media/250831-status-kandidata-do-es-so-ce-zminit-dla-ukraini-ta-ci-dopomoze-zakinciti-vijnu/>

16. Ломакович В. Кандидатство в ЄС: завдання для Мінфіну та НБУ. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/06/27/688585/>

17. Менеджмент європейської економічної інтеграції / [С. М. Писаренко, Н. В. Горін, Л. А. Українець та ін.]; за ред. С. М. Писаренко. - К.: Знання, 2012. - 373 с.

18. Механізм економічної політики: Навчальний посібник / Ю. М. Уманців, О. І. Міняйло, В. І. Косик. - Івано-Франківськ: Місто НВ, 2020. - 436 с.

19. Мінфін. Валовий внутрішній продукт України з 2012 по 2022 рр. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/>

20. Мінфін. Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) в Україну. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/>

21. Панченко М. Більше ніж просто кандидат: чим для ЄС був важливий саміт з Україною. [Електронний ресурс]. - Режим доступу:

<https://www.eurointegration.com.ua/experts/2023/02/9/7155795/>

22. Оніщенко І.О. Інвестиційна привабливість України: проблеми та шляхи їх вирішення / І.О. Оніщенко // Траєкторія науки. Електронний науковий журнал. – 2016. – № 3(8) – С. 289–295.

23. Руденко Л. Г. Виклики і загрози просторового розвитку України на шляху до євроінтеграції / Л. Г. Руденко, С. А. Лісовський, Є. О. Маруняк // Український географічний журнал. - 2016. - № 1. - С. 41-46.

24. Савенко Г.В. Щодо питання визначення поняття та змісту євроінтеграційних процесів / Г. В . Савенко // Міжнародний науковий журнал. - 2016. - № 9. - С. 130-132.

25. Сиваненко Г.П. Розвиток українського підприємництва в контексті євроінтеграції / Г. П. Сиваненко, В. М.Торопков // Актуальні проблеми економіки. - 2015. - № 11. - С.64-70.

26. Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова. Україна на шляху до ЄС: реалії і перспективи. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://razumkov.org.ua/images/journal/NSD187-188_2022_ukr_full.pdf

27. Урядовий портал. Оприлюднено щорічний Звіт про виконання Угоди про асоціацію Україна-ЄС. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/news/opryliudneno-shchorichnyi-zvit-pro-vykonannia-uhody-pro-asotsiatsiiu-ukraina-ies>

28. Фахурдінова М. Фінансування та поштовх до реформ: що дасть Україні статус кандидата на членство в ЄС. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://neweurope.org.ua/analytics/finansuvannya-ta-poshtovh-do-reform-shho-dast-ukrayini-status-kandydata-na-chlenstvo-v-yes/>

29. Strategic management, H. Igor Ansoff, Wiley, New York, 1979. 236 p.

30. Chandler A.D., Jr. Strategy and Structure: Chapters in the History of the Industrial Enterprise. Cambridge: MIT Press, 1962. - 463 p

31. Quinn, J.B. (1989). Managing Strategic Change. In: Asch, D., Bowman, C. (eds) Readings in Strategic Management. Palgrave, London. https://doi.org/10.1007/978-1-349-20317-8_2

32. Management. Front Cover. Michael H. Mescon, Michael Albert, Franklin Khedouri. Harper & Row, 1988 - Efficacité organisationnelle - 777 p
33. Porter M. The Determinants of National Competitiveness / Michael E. Porter, Mercedes Delgado, Christian Ketels, Scott Stern // Working Paper. – Cambridge: National Bureau of Economic Research, 2012. – 48 p.
34. Ukrainian Recovery Council. 2022. «Lugano Declaration». [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.urc2022.com/conference-materials>.
35. Ukraine's Economy & Society (2022). [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.statista.com/study/48494/ukraine/>
36. World Bank. 2022a. «Ukraine: Rapid Damage and Needs Assessment, August 2022». [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099445209072239810/pdf/P17884304837910630b9c6040ac12428d5c.pdf>.
37. World Bank. 2022b. «Joint Statement of Heads of International Financial Institutions with programs in Ukraine and neighboring countries». [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.worldbank.org/en/news/statement/2022/03/17/joint-statement-of-heads-of-international-financial-institutions-with-programs-in-ukraine-and-neighboring-coun>
- Відбудова України: принципи та політика 489 tries. World Bank. 2022c.
38. World Bank Group Response to Global Impacts of the War in Ukraine: A Proposed Roadmap. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/bf544fb23105352f4aef132bd6f40cb8-0290032022/original/WBG-Responseto-Global-Impacts-of-the-War-in-Ukraine-A-Proposed-Roadmap.pdf>.
39. WTO Statistical Database. Trade Profiles 2022 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/trade_profiles_22_e.pdf